

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Η ΚΟΥΚΛΑ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ: ΕΜΦΥΛΕΣ
ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ, ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΚΑΙ
ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΙΣ

ΤΗΣ ΣΩΤΗΡΙΑΣ ΤΣΑΝΤΗΛΑ
A.M. 0214107

1^{ος} επόπτης καθηγητής

Απόστολος Μαγουλιώτης, Καθηγητής

2^{ος} επόπτης καθηγητής

Γιάννης Πεχτελίδης, Επίκουρος Καθηγητής

ΒΟΛΟΣ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2018

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

Στη θεία μου Βασιλική...

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Περίληψη.....σελ. 7

Λέξεις – Κλειδιά.....σελ. 8

Εισαγωγή.....σελ. 9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. Έμφυλες αντιλήψεις και συμπεριφορές στην προσχολική ηλικία

1.1. Έμφυλες ταυτότητες.....σελ. 11

1.2. Οικογένεια και διάκριση/στερεότυπα των φύλων.....σελ. 14

1.3. Εκπαίδευση και φύλα.....σελ. 15

1.4. Οικογένεια και κοινωνικοποίηση ως προς το ρόλο του φύλου.....σελ. 15

1.5. Ταυτότητα του φύλου και προσχολική ηλικία.....σελ. 16

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2. Κούκλα και κουκλοθέατρο στο Νηπιαγωγείο

2.1. Η κούκλα από την αρχαία Ελλάδα έως σήμερα.....σελ. 21

2.2. Τύποι κουκλών.....σελ. 24

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

- 2.2.1. Κούκλα με κλωστές (μαριονέτα/νευρόσπαστο).....σελ. 24
- 2.2.2. Κούκλα-ανδρείκελο ή γαντόκουκλα.....σελ. 24
- 2.2.3. Δακτυλόκουκλα.....σελ. 24
- 2.2.4. Κούκλα αντικείμενο.....σελ. 24
- 2.2.5. Κούκλα μάπετ.....σελ. 25
- 2.2.6. Κούκλα κουκλόσπιτου.....σελ. 25
- 2.2.7. Κούκλα τάξης ή personadoll.....σελ. 25
- 2.3. Το κουκλοθέατρο από την αρχαιότητα έως σήμερα....σελ. 26
- 2.4. Ο παιδαγωγικός χαρακτήρας της κούκλας και του
κουκλοθεάτρου.....σελ. 28
- 2.5. Η κούκλα ως μέσο προσέγγισης των έμφυλων
συμπεριφορών.....σελ. 34

B. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

- 1. Γενικά.....σελ.40
- 2. Η αναγκαιότητα της έρευνας.....σελ. 40
- 3. Μεθοδολογία.....σελ. 43
- 4. Διαδικασία συλλογής δεδομένων.....σελ. 49
- 5. Αποτελέσματα
 - 5.1 Αποτελέσματα ερωτηματολογίου.....σελ. 51
 - 5.2 Αποτελέσματα παρατήρησης.....σελ. 64

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

6. Συμπεράσματα – Προτάσεις.....σελ.66

Γ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....σελ. 73

Δ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....σελ.79

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η ερευνήτρια νιώθει την ανάγκη να εκφράσει την ευγνωμοσύνη της στους επόπτες καθηγητές της παρούσας εργασίας, κύριο Απόστολο Μαγουλιώτη και κύριο Γιάννη Πεχτελίδη, για την επιστημονική και ψυχολογική υποστήριξη καθ' όλη την πορεία της διενέργειάς της και για τις πολύτιμες ανατροφοδοτήσεις τους και τις συμβουλές τους, ώστε να γίνει εφικτή η ολοκλήρωσή της. Η ερευνήτρια, επίσης, θέλει να ευχαριστήσει τις νηπιαγωγούς του 28^{ου} Νηπιαγωγείου Λαμίας, οι οποίες με πολύ καλή διάθεση την δέχτηκαν στο χώρο του νηπιαγωγείου, όλους/ες τους/τις εκπαιδευτικούς προσχολικής εκπ/σης, που με προθυμία συμμετείχαν στην έρευνα του ερωτηματολογίου, όπως και όλους τους δικούς της ανθρώπους που στάθηκαν δίπλα της συναισθηματικά καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών της και κατά την εκπόνηση αυτής της εργασίας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα εργασία μελετώνται οι αντιλήψεις, οι συμπεριφορές και οι προτιμήσεις ως προς το φύλο των παιδιών της προσχολικής ηλικίας, όπως αυτές εκφράζονται μέσα από την κατασκευή και χρήση της κούκλας στο νηπιαγωγείο. Η εργασία περιλαμβάνει ένα θεωρητικό μέρος, στο οποίο ερευνώνται οι υπάρχουσες μελέτες για τις έμφυλες συμπεριφορές και η θέση της κούκλας στην προσχολική εκπαίδευση, η σχέση της με το παιδί και η αποκάλυψη μέσω αυτής των έμφυλων αντιλήψεων. Το δεύτερο μέρος, αποτελείται από μια ποσοτικής φύσεως έρευνα, καθώς μοιράστηκαν 60 ερωτηματολόγια σε αντίστοιχο αριθμό εκπαιδευτικών της προσχολικής εκπαίδευσης, τα ποσοστά και τα συμπεράσματα των οποίων υποβλήθηκαν σε σύγκριση με τα συμπεράσματα του πρώτου, θεωρητικού μέρους. Επιπλέον, το δεύτερο αυτό μέρος, περιλαμβάνει τη διαδικασία και τα αποτελέσματα μιας ποιοτικής έρευνας, η οποία προέκυψε μέσα από την προσωπική συμμετοχή σε δραστηριότητες μέσα στην τάξη και την επιβεβαίωση των ποσοτικών συμπερασμάτων μέσω αυτής.

SUMMARY

In this paper are being studied the perceptions, behaviors and preferences towards the gender of the children of pre-school age, as these are expressed, through the construction and use of the doll in kindergarten. The paper includes a theoretical part in which, existing studies are being researched about the gendered behaviors and the place of the doll in pre-school education, its relationship with the child and the revelation through it, of gender-based perceptions. The second part, is consisted of a quantitative research, as 60 questionnaires were distributed to a corresponding number of pre-school teachers, the percentages and conclusions of which were

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

compared with the conclusions of the first, theoretical part. In addition, this second part includes the process and the results of a qualitative research, which arose through personal participation in classroom activities and the confirmation of quantitative conclusions through it.

Λέξεις – κλειδιά

Βιολογικό φύλο, Κοινωνικό φύλο, Έμφυλη ταυτότητα, Στερεότυπα φύλου, Προσχολική ηλικία, Κούκλα, Κουκλοθέατρο, Τύποι κούκλας, Τύποι κουκλοθεάτρου, Ρόλος κούκλας, Φύλο κούκλας, Είδος κούκλας, Έμφυλες συμπεριφορές, Έμφυλες αντιλήψεις, Ποσοτική έρευνα, Ποιοτική έρευνα, Ερωτηματολόγιο, Μελέτη περίπτωσης, Μέθοδος παρατήρησης

Keywords

Sex, Gender, Gender identity, Gender stereotypes, Pre-school age, Doll, Puppetry, Doll types, Puppetry types, Doll role, Doll gender, Doll kind, Gendered behaviors, Gendered perceptions, Quantitative research, Qualitative research, Questionnaire, Case study, Observational Method

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με δεδομένο ότι ο άνθρωπος είναι το μόνο από όλα τα άλλα θηλαστικά, στο οποίο το φύλο του δεν καθορίζεται μόνο από καθαρά γενετικούς παράγοντες, αλλά και από τη συμβολή πολλών άλλων παραγόντων, κοινωνικών, ιστορικών και πολιτισμικών, αποφασίστηκε από την ερευνήτρια να μελετηθούν μέσα από την κατασκευή και το παιχνίδι της κούκλας στο νηπιαγωγείο οι έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις που έχουν διαμορφωθεί στα παιδιά προσχολικής ηλικίας και οι οποίες πιθανώς οδηγούν στη διαιώνιση στερεοτύπων ως προς τον ρόλο του φύλου.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από δύο μέρη, ένα θεωρητικό κι ένα ερευνητικό. Το θεωρητικό μέρος αποτελείται από τρία κεφάλαια, ενώ το δεύτερο από πέντε ενότητες.

Στο πρώτο κεφάλαιο του θεωρητικού μέρους μελετώνται οι έννοιες «ταυτότητα», «βιολογικό φύλο», «κοινωνικό φύλο», «έμφυλη ταυτότητα» και οι θεωρίες που έχουν διατυπωθεί για αυτό το θέμα. Επιπλέον, δίνεται βαρύτητα στη σχέση της οικογένειας και της εκπαίδευσης με τα στερεότυπα σχετικά με το φύλο και πώς συμβάλλουν αυτοί οι δύο θεσμοί τόσο στη δημιουργία όσο και στη διαιώνιση αυτών των στερεοτύπων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο δίνεται μια σύντομη παρουσίαση της ιστορίας της κούκλας και του κουκλοθεάτρου από την αρχαία Ελλάδα μέχρι σήμερα, τα βασικά χαρακτηριστικά των τύπων κούκλας, οι οποίοι θα αξιοποιηθούν και στο ερευνητικό μέρος στη συνέχεια, όπως και ο παιδαγωγικός τους ρόλος στην εκπαιδευτική διαδικασία και ειδικότερα στο νηπιαγωγείο. Επιπλέον, μελετάται και το πώς μέσω της κούκλας, της κατασκευής και της εμφύχωσής της, μπορούν να προσεγγιστούν οι έμφυλες συμπεριφορές των νηπίων. Αρχικά περιγράφονται οι έμφυλες αποχρώσεις

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

στο χώρο του παιδικού παιχνιδιού και στη συνέχεια δίνονται στοιχεία ερευνών που αφορούν το παραπάνω θέμα και τα συμπεράσματα τα οποία προκύπτουν από αυτές.

Το ερευνητικό μέρος, αφού διατυπώνονται αρχικά οι λόγοι που καθιστούν αναγκαία την έρευνα του παραπάνω θέματος, καθώς και οι ερευνητικές υποθέσεις και τα αντίστοιχα ερωτήματα αυτής μαζί με τον σκοπό και τους επιμέρους στόχους της έρευνας, προχωρά στην ανάπτυξη της μεθοδολογίας, στην οποία στηρίχτηκε. Αναπτύσσονται αρχικά τα βασικά χαρακτηριστικά των ποσοτικών και ποιοτικών ερευνών, καθώς και των ερευνητικών μέσων του ερωτηματολογίου και της παρατήρησης, ενώ γίνεται προσπάθεια να οριστεί η έννοια δείγμα μιας έρευνας. Στο κεφάλαιο το σχετικό με τη διαδικασία της συλλογής δεδομένων, δίνονται συγκεκριμένες πληροφορίες για το ερωτηματολόγιο με δείγμα έναν σημαντικό αριθμό νηπιαγωγών και την παρατήρηση σε ένα τμήμα δημόσιου νηπιαγωγείου και ακολουθούν αναλυτικά τα αποτελέσματα μέσα από γραφήματα και φύλλα παρατήρησης.

Με την ολοκλήρωση και του ερευνητικού μέρους της εργασίας δίνονται τα συμπεράσματα της ερευνήτριας και οι προτάσεις που αυτή έχει να κάνει για την αντιμετώπιση των όποιων δυσλειτουργιών διαπιστώθηκαν κατά την πορεία της έρευνας και αποκαλύφθηκαν μέσω αυτής.

A. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. Έμφυλες αντιλήψεις και συμπεριφορές στην προσχολική ηλικία

1.1. Έμφυλες ταυτότητες

Πριν μελετήσει κανείς το θέμα των έμφυλων ταυτοτήτων, πρέπει να προχωρήσει σε μια προσπάθεια ορισμού των όρων «ταυτότητα», «βιολογικό φύλο» και «κοινωνικό φύλο».

Η έννοια «ταυτότητα» έγκειται στο σύνολο των διαφοροποιητικών χαρακτηριστικών και των γνωρισμάτων που καθορίζουν τι είναι κάτι ή ποιος είναι κάποιος και που επιτρέπουν την αναγνώρισή του. Επιπλέον, η ταυτότητα κάποιου περιλαμβάνει, εκτός από τα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά, και το σύνολο των ταυτίσεών του με άλλα άτομα, καθώς μέσω της αλληλεπίδρασης με αυτά, το άτομο ταυτίζεται, μιμείται και αφομοιώνει στοιχεία από τους άλλους και έτσι διαμορφώνει κι εμπλουτίζει τη δική του ταυτότητα. (Παπαδοπούλου, 2017)

Ο όρος «βιολογικό φύλο» δηλώνει τη γενετήσια ταυτότητα του ατόμου κι έχει σχέση με τον βιολογικό του ρόλο κατά την αναπαραγωγική λειτουργία. Έτσι προκύπτει ο διαχωρισμός των φύλων σε αρσενικό και θηλυκό. Την ευθύνη για τον καθορισμό του βιολογικού φύλου έχουν γενετικοί παράγοντες. Αντίθετα, ο όρος «κοινωνικό φύλο» δηλώνει τη διαφοροποίηση αντρών και γυναικών με βάση κοινωνικά και πολιτισμικά κριτήρια, όπως αυτά εκφράζονται σε διαφορετικούς τόπους και εποχές. Αυτό σημαίνει ότι το κοινωνικό φύλο είναι μια κοινωνική κατασκευή, ώστε να αποδοθούν συγκεκριμένοι ρόλοι μέσα στα κοινωνικά πλαίσια σε άντρες και γυναίκες, κοινωνικά και ψυχολογικά γνωρίσματα που συνδέονται με ότι κάποιος είναι άρρεν ή θήλυ, άντρας ή

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

γυναίκα. Σύμφωνα με τη θεωρία του βιολογικού φύλου οι διαφορές στην ανατομία συνεπάγονται και διαφορές στις δεξιότητες και στον ψυχισμό. Αναμένεται λοιπόν, τόσο από τους άνδρες, όσο κι από τις γυναίκες να επιδείξουν συμπεριφορές που θεωρούνται «κανονικές» για το φύλο τους. Τίθεται δηλαδή ένα κριτήριο κανονικότητας στις ανθρώπινες δραστηριότητες. Το φύλο επίσης θεωρείται και ως ηθικός γνώμονας και όποιος παρεκκλίνει από το κανονιστικό πρότυπο δέχεται αυτόματα την κοινωνική απαξίωση. «Η θεωρία του κοινωνικού φύλου δέχεται ότι το φύλο δεν είναι δεδομένο της φύσης, αλλά κοινωνική σχέση και πολιτισμικό σύμβολο, που δεν είναι τοποθετημένο έξω από το χώρο και το χρόνο, αλλά αντίθετα υπόκειται στη διαπλαστική επίδραση της ανθρώπινης δράσης, είναι συμβολικά εκφρασμένο και κοινωνικά θεσμοθετημένο, αποτελεί αντικείμενο επιλογής όσο και μάθησης και άρα μπορεί να αλλάζει». (Χατζηαργυρίου, 2005)

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι όλοι είμαστε διαμορφωμένοι ως ένας συνδυασμός γενετικού αποτυπώματος και κοινωνικο-πολιτισμικών δυνάμεων.

Όταν μιλάμε για έμφυλη ταυτότητα, εννοούμε την αντίληψη που το άτομο έχει για το φύλο του, η οποία μπορεί και να διαφοροποιείται από το βιολογικό του φύλο, καθώς πάντα οι ταυτότητες δομούνται μέσα από μια διαλεκτική και συχνά συγκρουσιακή σχέση, σε αντιπαράβολή ή σύγκρουση με το “Άλλο”, με τις “Άλλες” ταυτότητες. (Παπαρούση, 2017)

Σχετικά με την έμφυλη ταυτότητα έχουν διατυπωθεί διαφορετικές θεωρίες:

Α) Θεωρία της πολιτισμικής μεταβίβασης: Σύμφωνα με τον канаδό ψυχολόγο Άλμπερτ Μπαντούρα, οι άνθρωποι μαθαίνουν μέσω της μίμησης προτύπων συμπεριφοράς άλλων ανθρώπων ή καταστάσεων, άρα καθορίζονται αμοιβαία, εδραιώνουν τη συμπεριφορά τους ανάλογα με τα ερεθίσματα που «διδάσκονται» από το περιβάλλον και με τρόπο που

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

θα τους φέρει κοινωνική ανταμοιβή. Με αυτή τη λογική και οι έμφυλες ταυτότητες αποκτούνται μέσα από μια διαδικασία μάθησης που ξεκινά από την ηλικία του βρέφους. Σημαντικό ρόλο παίζουν οι ενήλικες με τα ερεθίσματα που παρέχουν, ώστε τα παιδιά να διδάσκονται και να ακολουθούν τα πρότυπα του φύλου στο οποίο ανήκουν. Τέτοια πρότυπα μπορεί να αφορούν τα ρούχα, τα παιχνίδια ή τα χρώματα κ.λπ. που πρέπει να προτιμούν. (Κωστούλας, 2017)

Β) *Θεωρία της γνωστικής ανάπτυξης*: Σύμφωνα με τον Kohlberg το παιδί μαθαίνει να ορίζει τον εαυτό του ως κορίτσι ή ως αγόρι, μέσα από τη διαδικασία της αυτοκοινωνικοποίησής του, και άρα να υιοθετεί αντίστοιχες στάσεις. Αυτό συμβαίνει επειδή η ανάπτυξη της ηθικής σκέψης είναι στενά συνδεδεμένη με τη γνωστική ανάπτυξη. (Κωστούλας, 2017)

Γ) *Το φύλο και η κατασκευή του εαυτού*: Σύμφωνα με τις ψυχολόγους Σούζαν Κρος και Λώρα Μάντσον, μέσα στην ίδια κοινωνία κάποια άτομα αυτοκαθορίζονται με βάση την αλληλοεξαρτώμενη αυτοαντίληψη (η ταυτότητα του ατόμου εξαρτάται από την αλληλεπίδρασή του με άλλα άτομα) ή με βάση την ανεξάρτητη αυτοαντίληψη (το άτομο αυτοορίζεται ανεξάρτητα από τον κοινωνικό περίγυρο). Με αυτή τη βάση υπάρχουν διαφορές και ως προς τη διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας. (Κωστούλας, 2017)

Δ) *Οι βιολογικές θεωρίες για τις διαφορές των φύλων*: Υπάρχουν διάφορες θεωρίες που ερμηνεύουν τις διαφορές μεταξύ των δύο φύλων ως αποτέλεσμα των γενετικών διαφορών τους. Πρόκειται για έναν βιολογικό ντετερμινισμό που καθόρισε σε μεγάλο βαθμό και για αιώνες τις τύχες των γυναικών σ' όλο τον κόσμο. (Παπαρούση, 2017)

Με εξαίρεση τις τελευταίες θεωρίες, οι προηγούμενες αποσκοπούν ώστε να καταδείξουν όχι τόσο τις διαφορές μεταξύ των δύο φύλων όσο να αναδείξουν ότι οι επιλογές των

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις
ατόμων σε σχέση με την έμφυλη ταυτότητά τους είναι αποτέλεσμα κοινωνικών ιδεολογιών, οι οποίες αναπτύχθηκαν στη βάση των βιολογικών διαφορών.

1.2. Οικογένεια και διάκριση/ στερεότυπα των φύλων

Με τον όρο στερεότυπα των φύλων μπορούν να οριστούν το σύνολο των προσχηματισμένων και υπεραπλουστευμένων κοινωνικών αντιλήψεων που έχουν σχέση με τις στάσεις ζωής, τις συμπεριφορές, τις ικανότητες και τους ρόλους των ατόμων με βάση μόνο και μόνο το φύλο τους.

Τόσο η καθημερινή πραγματικότητα, όσο και πολλές έρευνες και μελέτες, έχουν αποδείξει ότι άλλα χαρακτηριστικά αποδίδονται και θεωρούνται κατάλληλα για τους άνδρες και άλλα, εντελώς αντίθετα, για τις γυναίκες. Για παράδειγμα, η ανεξαρτησία, η αποφασιστικότητα, η γενναιότητα, η εξυπνάδα, η εφευρετικότητα κ.λπ. θεωρούνται αμιγώς ανδρικά γνωρίσματα, ενώ η υποχωρητικότητα, η δειλία, η φιλαρέσκεια, η εξάρτηση κ.λπ. γυναικεία. Τα παραπάνω παραδείγματα, παρά τις σημαντικές αλλαγές που έχουν γίνει ως προς την κοινωνική θέση της γυναίκας, εξακολουθούν να χαρακτηρίζουν την κοινωνική ζωή. (Μαραγκουδάκη, 2000)

Στερεότυπα σαν τα παραπάνω συνεπάγονται και διαφορετικούς κοινωνικούς και οικογενειακούς ρόλους, από τους οποίους δεν απορρέουν μόνο συγκεκριμένες υποχρεώσεις, αλλά και προνόμια και εξουσία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο ρόλος της γυναίκας συγκριτικά με το ρόλο του άνδρα, να υστερεί σε γόητρο και κύρος. Ειδικά στην ελληνική οικογένεια, η κατανομή εξουσίας ανάμεσα στα φύλα εξακολουθεί να κινείται στα παραδοσιακά πρότυπα με μια μικρή παρέκκλιση, όταν η γυναίκα εργάζεται έξω από το σπίτι. Ακόμη και τότε όμως δεν εξισώνεται σε κύρος και σε δύναμη με τους άνδρες. (Μαραγκουδάκη, 2000)

1.3. Εκπαίδευση και φύλα

Από την ώρα που νομοθετήθηκαν οι δωρεάν παιδεία, η υποχρεωτική εκπαίδευση και η συνεκπαίδευση των φύλων, σε συνδυασμό με διάφορους οικογενειακούς, οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες, η εκπαίδευση των αγοριών και των κοριτσιών δεν παρουσιάζει σημαντικές διαφορές. Παρόλα αυτά, εξετάζοντας κανείς την επαγγελματική εκπαίδευση για παράδειγμα, παρατηρεί ότι τα κορίτσια πλειοψηφούν στους τομείς της προσχολικής αγωγής, της νοσηλευτικής, της οικονομίας και της διοίκησης, ενώ τα αγόρια στους τομείς της μηχανολογίας, ηλεκτρολογίας και ηλεκτρονικής. Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα επίσης, το 69% των μόνιμων μελών διδακτικού κι ερευνητικού προσωπικού της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα κατά το έτος 2016 ήταν άνδρες και μόνο το 31% γυναίκες. (Λακασάς, 2018)

1.4 Οικογένεια και κοινωνικοποίηση ως προς το ρόλο του φύλου

«Η διαδικασία κοινωνικοποίησης του παιδιού ως προς το ρόλο του φύλου αρχίζει μέσα από την οικογένεια. Οι γονείς δηλαδή στην καθημερινή επαφή κι επικοινωνία τους με το παιδί τού σηματοδοτούν ποικιλότητα σε ποιο φύλο ανήκει και τού μεταβιβάζουν τα αντίστοιχα πρότυπα συμπεριφοράς και δραστηριοτήτων με έμμεσο και άμεσο τρόπο». (Μαραγκουδάκη, 2000) Αυτό γίνεται δυνατό τόσο μέσα από τα πρότυπα που περνούν οι γονείς στο παιδί, για παράδειγμα μέσα από έναν παραδοσιακό καταμερισμό εργασιών, στον οποίο η γυναίκα, ακόμα κι αν εργάζεται, είναι η κυρίως επιφορτισμένη με τις δουλειές του σπιτιού, όσο και από τη διαφοροποίησή τους στην αλληλεπίδρασή τους με το παιδί ανάλογα με το αν είναι αγόρι ή κορίτσι. «Ιδέες όπως ‘ τα αγόρια είναι σκληρά και δυνατά ’, ‘ οι άνδρες δεν κλαίνε ’, ή ‘ τα κορίτσια είναι

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

ευαίσθητα και φιλάρεσκα », αποτελούν σεξιστικά στερεότυπα που αποδίδουν με απλουστευμένο τρόπο ιδιότητες στα άτομα, παρεμποδίζοντας έτσι την ορθή κρίση και καθορίζοντας αποφασιστικά τη συμπεριφορά και τις αντιδράσεις τους». (Κοτρωνίδου, 2012)

Έρευνες έχουν αποδείξει ότι οι γονείς έχουν την τάση να παίζουν πιο ορμητικά και βίαια παιχνίδια με τα αγόρια τους, ενθαρρύνοντας έτσι την πιο ζωντανή κινητική τους συμπεριφορά, σε σχέση με τα κορίτσια τους. (Μαραγκουδάκη, 2000)

Τα δεδομένα των ερευνών είναι πιο καθαρά, όταν πρόκειται για πιο συγκεκριμένους δείκτες, για παράδειγμα το ντύσιμο ή το παιχνίδι, αφού οι γονείς ασπάζονται πλήρως τους κοινωνικούς κανόνες σχετικά με την ενδυμασία των παιδιών και τα είδη των παιχνιδιών τους. Εδώ, η διαφοροποίηση των φύλων είναι πολύ έντονη. Το μπλε χρώμα για τα αγόρια, για παράδειγμα, και το ροζ για τα κορίτσια τα ακολουθεί από τη γέννησή τους ακόμα. Ακόμα κι αν γίνει κάποια παρέκκλιση από τον κανόνα, αυτή είναι επιτρεπτή και ανεκτή μόνο για τα κορίτσια και σε καμία περίπτωση για τα αγόρια. Η παραπάνω διαφοροποίηση μπορεί να απορρέει από μια απλή συνήθεια, δείχνει όμως τη μεγάλη σημασία που δίνουν οι γονείς στο φύλο του παιδιού τους, το οποίο επιδιώκουν να γνωστοποιήσουν στους άλλους με συγκεκριμένους κοινωνικά αποδεκτούς δείκτες. (Μαραγκουδάκη, 2000)

Η αντιμετώπιση με διαφορετικό τρόπο των αγοριών και των κοριτσιών από τους γονείς έχει μακροπρόθεσμες συνέπειες όσον αφορά τις ικανότητες και τα ενδιαφέροντα που αυτά θα αναπτύξουν, την ανεξαρτησία ή την παθητικότητα που θα καλλιεργήσουν.

1.5. Ταυτότητα του φύλου και προσχολική ηλικία

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

Το πρώτο κοινωνικό χαρακτηριστικό που μαθαίνει το παιδί για τον εαυτό του είναι το φύλο του. Αυτό συμβαίνει πρώτον επειδή το βιολογικό φύλο είναι ένα εμφανές γνώρισμα από τη γέννησή του ήδη και δεύτερον επειδή ο περίγυρός του φροντίζει από την αρχή να του το γνωστοποιεί με ποικίλους τρόπους. Στην ηλικία των τριών ετών περίπου, τα παιδιά αναγνωρίζουν με ακρίβεια τα δύο φύλα κι έχουν την ικανότητα να εντάξουν ανάλογα τον εαυτό τους και τους άλλους. Επιπλέον, ξέρουν αρκετά καλά ποιες δραστηριότητες «αφορούν» τα κορίτσια και ποιες τα αγόρια. Παρόλα αυτά, η γνώση τους γύρω από τη διάκριση του φύλου εκπορεύεται από εξωτερικά και κοινωνικά διαφορετικά χαρακτηριστικά (π.χ. ντύσιμο, μήκος των μαλλιών) κι όχι από την ανατομία του σώματός τους και γι' αυτό δεν έχουν κατανοήσει την έννοια της σταθερότητας του φύλου. Αυτή η σταθερότητα φαίνεται να γίνεται κατανοητή στην ηλικία των 4 με 6 χρόνων και πάντα εξαρτάται κι από την ανάλογη γνωστική και νοητική ανάπτυξη του παιδιού. (Μαραγκουδάκη, 2000)

«Έχει επίσης υποστηριχθεί ότι τα παιδιά γνωρίζουν περισσότερα πράγματα για καταστάσεις συμβατές με το φύλο τους, ενώ γνωρίζουν λιγότερα για καταστάσεις που συνδέονται τυπικά με τις εμπειρίες του άλλου φύλου». (Μπαμπλέκου, 1997) Αυτό συμβαίνει επειδή το παιδί παρατηρεί καταστάσεις και δράσεις γύρω του, τις οποίες όχι μόνο μιμείται, αλλά και δέχεται θετική ενίσχυση, όταν ακολουθεί κάποια συγκεκριμένα πρότυπα συμπεριφοράς, ενώ αποθαρρύνεται, όταν ακολουθεί κάποια άλλα.

Τα αγόρια μάλιστα, συγκριτικά με τα κορίτσια, γνωρίζουν σε μικρότερη ηλικία τα στερεότυπα των φύλων και φαίνονται να είναι πιο πιστά σε αυτά που θεωρούνται ταιριαστά για το φύλο τους. Αυτό έχει να κάνει και με την ομοφοβία των γονέων και την προσπάθειά τους να αποτρέψουν από πολύ νωρίς μια ενδεχόμενη μελλοντική ομοφυλοφιλία. Κατά τη φοίτησή τους μάλιστα στο νηπιαγωγείο τα αγόρια έχουν διαμορφωμένες περισσότερες σεξιστικές απόψεις σε σχέση με τα κορίτσια και

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

ακολουθούν πιο πιστά στάσεις που θεωρούνται πιο αποδεκτές για το φύλο τους. Η πιο πιθανή αιτία γι' αυτό είναι η έντονη αποδοκιμασία που υφίστανται, όταν ακολουθούν συμπεριφορές που δεν θεωρούνται κοινωνικά αποδεκτές γι' αυτά. (Μαραγκουδάκη, 2000)

«Το νηπιαγωγείο είναι υπεύθυνο για την αγωγή και εκπαίδευση παιδιών προσχολικής ηλικίας και σύμφωνα με το ΠΔ 486/12.9.89 ΦΕΚ 132 «σκοπός του αναλυτικού προγράμματος του νηπιαγωγείου είναι η υποβοήθηση της ολόπλευρης και ισόρροπης ανάπτυξης των νηπίων, ψυχοκινητικής, κοινωνικο-συναισθηματικής, ηθικής και θρησκευτικής, αισθητικής, νοητικής καθώς και της καλλιέργειας δεξιοτήτων (κινητικών και νοητικών), μέσα σε κλίμα ελευθερίας, ασφάλειας και προβληματισμού». Η αναγκαιότητα του θεσμού είναι εμφανής, αλλά τίθεται ο προβληματισμός σχετικά με τον τρόπο που αυτό συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση των παιδιών, την αναπαραγωγή ή απαλοιφή των κοινωνικών στερεοτύπων, γιατί μέσα από την εκπαίδευση παράγονται και διαμορφώνονται αξίες, ιδανικά, πρότυπα συμπεριφοράς και μπορούν να αντιμετωπιστούν οι κοινωνικές και έμφυλες ανισότητες». (Κοτρωνίδου, 2012)

Η περίοδος που τα παιδιά φοιτούν στο νηπιαγωγείο έχει μεγάλη σπουδαιότητα, καθώς τότε είναι που εσωτερικεύουν τους ρόλους του φύλου. Αν λάβουμε υπόψη μας και το γεγονός ότι τα παιδιά αυτά νιώθουν την ανάγκη της αποδοχής και της επιβράβευσης του/της νηπιαγωγού, συμβιβάζονται ακόμη περισσότερο με τις δικές του/της απαιτήσεις σχετικά με το φύλο. Γι' αυτό και χρειάζεται μεγάλη προσοχή από τους/τις εκπαιδευτικούς ως προς τη μορφή των μοντέλων που αυτοί/ες περνάνε μέσα από τις δραστηριότητες και τα βιβλία που επιλέγουν και προωθούν. Πρακτικές όπως η επιβράβευση των κοριτσιών για την υπακοή και τη συμμόρφωσή τους, για παράδειγμα, στους κανόνες της τάξης ή ο χαρακτηρισμός των αγοριών σαν πιο επιθετικά και ανυπάκουα ή η ομαδοποίηση των παιδιών με βάση το φύλο τους, αντί να

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

αμβλύνουν και να μετριάσουν ή ακόμη και να εξαλείψουν τις διαφορές ανάμεσα στα φύλα, όπως έχουν διαμορφωθεί από το οικογενειακό περιβάλλον ως εκείνη τη στιγμή, ενισχύουν τη διάκριση και παρουσιάζουν τις διαφορές ως δεδομένες και φυσικές. Οι νηπιαγωγοί εκούσια ή ακούσια, ακόμα και με τη λεκτική ή μη λεκτική επικοινωνία τους με τα παιδιά μπορούν να συμβάλουν στην ενίσχυση των ανισοτήτων μεταξύ των δύο φύλων. (Κοτρωνίδου, 2012)

Τον ίδιο ρόλο παίζουν φυσικά και τα σχολικά βιβλία που χρησιμοποιούνται κατά τη μαθησιακή διαδικασία, αφού μπορούν να μεταδίδουν και να διαιωνίζουν στερεοτυπικές κοινωνικές αντιλήψεις, ανάλογα με το περιεχόμενο, τους χαρακτήρες και την εικονογράφηση τους, οδηγώντας έτσι στη διαμόρφωση έμφυλων ταυτοτήτων και κατ' επέκταση στην αναπαραγωγή των ανισοτήτων. Στο νηπιαγωγείο ενθαρρύνεται έντονα η χρήση λογοτεχνικών βιβλίων και παραμυθιών, προκειμένου να επιτευχθούν παιδαγωγικοί στόχοι και η γλωσσική ανάπτυξη του νηπίου. Σε έρευνες (Κοτρωνίδου, 2012) που πραγματοποιήθηκαν σε ελληνικά νηπιαγωγεία, μελετώντας τα βιβλία που χρησιμοποιήθηκαν, αποδείχτηκε η ύπαρξη στερεοτύπων σχετικά με τα «γυναικεία» και «ανδρικά» επαγγέλματα ή τον γυναικείο και ανδρικό συναισθηματικό κόσμο (οι γυναικείοι χαρακτήρες διακρίνονταν από στοργικότητα, τρυφερότητα, φιλαρέσκεια, φόβο, ζήλεια, θρησκοληψία, ενώ οι ανδρικοί από ανεξαρτησία, δημιουργικότητα, παρατηρητικότητα, αυτοπεποίθηση, λογική, αλλά και επιθετικότητα). Οι παιδικοί χαρακτήρες των βιβλίων αυτών διαφοροποιούνται κι ως προς το είδος των παιχνιδιών τους (οι ήρωες-κορίτσια παίζουν περισσότερο με κούκλες κι έτσι διαπαιδαγωγούνται ως μελλοντικές μητέρες, ενώ τα αγόρια με αεροπλάνα και καράβια, προετοιμάζοντάς τα έτσι για ανώτερη επαγγελματική σταδιοδρομία στο μέλλον. Μάλιστα δεν χρησιμοποιούνταν πολύ πιο σύγχρονα βιβλία, τα οποία ακολουθούσαν τον δείκτη της ισότητας των φύλων. «Η έρευνα των Δερματά&Ζενέλη(2000), για τα βιβλία που

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

επιλέγουν οι νηπιαγωγοί να διαβάζουν ή να προβάλλουν στα νήπια, κλασικά(Σταχτοπούτα, Χιονάτη, Κοντορεβυθούλης, η ωραία κοιμωμένη, κ.ά.) αλλά και σύγχρονα παραμύθια, όπως η Παναγία των Παρισίων, έδειξε ότι και στις δύο κατηγορίες παραμυθιών, υπερέχουν αριθμητικά οι άνδρες ακόμη κι όταν η κεντρική ηρωίδα είναι γυναίκα κι εμφανίζονται δυνατοί και θαρραλέοι. Στα σύγχρονα μεν παραμύθια, μπορεί να έχει εξαλειφτεί το πρόσωπο της κακιάς μητριάς, αλλά η εξωτερική εμφάνιση, η γοητεία και ομορφιά κατέχουν εξέχουσα θέση». (Κοτρωνίδου, 2012)

Από όλα τα παραπάνω προκύπτει ότι οι νηπιαγωγοί θα πρέπει να επιλέγουν βιβλία που είναι απαλλαγμένα από στερεότυπα του φύλου, το υλικό που χρησιμοποιούν θα πρέπει να στηρίζεται σε κοινά ενδιαφέροντα κοριτσιών και αγοριών και να επιδιώκουν την ισότιμη συμμετοχή όλων των παιδιών, είτε πρόκειται για παιχνίδια ρόλων, παιχνίδια στην αυλή, χρήση του Η/Υ, χρήση των γωνιών της τάξης, του κουκλόσπιτου, είτε για δραστηριότητες που σχετίζονται με την καθαριότητα και την τακτοποίηση της τάξης. Στις γωνιές δραστηριοτήτων, για παράδειγμα, πρέπει να τοποθετούνται υλικά και παιχνίδια που να ενδιαφέρουν όλα τα νήπια, όπως η γωνιά του «σπιτιού» να εμπλουτιστεί με θέματα σαν το ιατρείο ή την τράπεζα ή η «θεατρική γωνιά» με υλικά και για γυναικείους και για αντρικούς ρόλους. (Κοτρωνίδου, 2012)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2. Κούκλα και κουκλοθέατρο στο νηπιαγωγείο

2.1. Η κούκλα από την αρχαία Ελλάδα έως σήμερα

Η ιστορία της κούκλας χάνεται βαθιά μέσα στους αιώνες του ανθρώπινου βίου. Η κούκλα, η πλαγγόνα κατά τους αρχαίους Έλληνες, ήταν μάλλον το πιο αγαπημένο παιχνίδι των κοριτσιών στην αρχαία Ελλάδα. Κατασκευαζόταν από πηλό, είχε γυναικεία μορφή και κάποιες φορές τα ρούχα της ήταν ζωγραφισμένα, ενώ άλλες φορές φορούσαν πάνινα ρούχα που έφτιαχναν γυναίκες του σπιτιού. Μαζί με τις κούκλες τα κορίτσια των αρχαίων Ελλήνων έπαιζαν με διάφορα άλλα ομοιώματα όπως τραπεζάκια και κρεβατάκια. Ένα είδος κούκλας ήταν τα νευρόσπαστα. Αυτά ήταν αρθρωτές κούκλες με κινητά χέρια και πόδια, σαν τις σημερινές μαριονέτες. Τέτοιες μπορεί να δει κανείς στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, αλλά και στο Βρετανικό Μουσείο και στο Μουσείο του Λούβρου. Η κούκλα δεν πρόσφερε μόνο τη χαρά του παιχνιδιού στο κορίτσι, αλλά ήταν και ένα μέσο, για να εκπαιδευτούν στο μελλοντικό τους ρόλο ως μητέρων και νοικοκυρών. Δεν είναι τυχαίο ότι πριν το γάμο του ένα κορίτσι αφιέρωνε τις κούκλες του στη Θεά Άρτεμη, πράγμα που συμβόλιζε την αγνότητά του. Αρχαιολογικές έρευνες σε τάφους μικρών κοριτσιών, μάλιστα, έφεραν στο φως τέτοιες κούκλες και συμπεραίνουμε ότι αν κάποιο κορίτσι πέθαινε σε μικρή ηλικία συνοδευόταν μεταθανάτια από τα παιχνίδια του. Οπωσδήποτε, η κούκλα-παιχνίδι πρέπει να γεννήθηκε από τη στιγμή που απέκτησε την κίνηση των αρθρώσεων, αφού τότε το μικρό κορίτσι θα μπορούσε πια να μιμηθεί τις συμπεριφορές των μεγάλων προς τα μικρά παιδιά και άρα να υποδυθεί το ρόλο της μητέρας. Μέσα από την πλαγγόνα όμως, δεν επιδιωκόταν μόνο η μύηση στη μητρότητα, αλλά «οι πλαγγόνες τους συμβόλιζαν την προετοιμασία τους για τα δώρα της Αφροδίτης (εφηβεία), την

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

εκπλήρωση του γάμου τους κάτω από την προστασία της Ήρας (γάμος) και την αφιέρωση της παρθενίας τους, στο βωμό της θεάς Αρτέμιδος (αγνότητα)». (Αργυριάδη, 1991)

Καθώς η ζήτηση της κούκλας ως παιχνίδι των μικρών κοριτσιών αυξήθηκε, παρουσιάστηκαν και οι πρώτοι επαγγελματίες πηλοπλάστες. Αυτοί ονομάζονταν και κοροπλάστες λόγω του ότι έπλαθαν την «κόρη», το οποίο ήταν χαρακτηριστικό όνομα της πλαγγόνας. «Θα μπορούσε κανείς να φανταστεί τον πάγκο του κοροπλάθου στην Αθήνα με αραδιασμένα επάνω του παιχνίδια, πήλινες και ελεφάντινες σφυρίχτρες με κεφάλι λύκου, σβούρες, πολύχρωμες μπάλες, δίχτυα γεμάτα οστέινους και γυάλινους αστραγάλους, πήλινα σταμνάκια, κουμπαράδες και νευρόσπαστα αραδιασμένα εδώ και εκεί. Πιο πέρα, πλαγγόνες κάθε είδους, η μια δίπλα στην άλλη, άλλες όρθιες ή καθιστές, γυμνές ή ντυμένες, ζωγραφιστές, πάνινες ή ξύλινες, οστέινες ή από ελεφαντόδοντο και τερακότα, μαζί με πήλινα μικροσκοπικά έπιπλα και κουζινικά σκεύη, ζωάκια από άργιλλο και αμάξια με άλογα, όλα αθύρματα ικανά να σαγηνεύσουν την παιδική φαντασία. Σαν επιβεβαίωση είναι ο λόγος του Στρεψιάδη, όταν απευθύνεται στο γιο του τη στιγμή που απομακρύνονται από τον πάγκο του κοροπλάθου κρατώντας στα χέρια ένα αμαξάκι: ‘ Κι εγώ τη γνώμη σου έκαμα, σαν ήσουν έξι χρονών και τραύλιζες. Στα Δάσια σου αγόρασα αμαξάκι με τα πρώτα λεφτά που ως δικαστής είχα κερδίσει ’ [...] Για την τρυφερή ηλικία των παιδιών του, ο αρχαίος Έλληνας διέθετε τις πιο όμορφες κούκλες, τα πιο συναρπαστικά παιχνίδια». (Αργυριάδη, 1991)

Στην αρχαία Ρώμη όλα τα παιδικά παιχνίδια είχαν χαρακτήρα συμβολικό και θρησκευτικό. Μάλιστα, μόλις τα κορίτσια έμπαιναν στην εφηβεία, αφιέρωναν τις κούκλες τους στους διάφορους ναούς της Αφροδίτης και μια μέρα πριν το γάμο τους θυσίαζαν τις κούκλες τους στους Πενάτες και τους Λάρητες, που ήταν οι θεότητες του οίκου και της εστίας.

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

Στα χριστιανικά βυζαντινά χρόνια οι κούκλες ως παιχνίδι ήταν το ίδιο αγαπητές στα κορίτσια. Οι Βυζαντινοί είχαν τα ίδια ονόματα με τους αρχαίους για τις κούκλες, αλλά χρησιμοποιούσαν και τις λέξεις «νέννος» ή «νιννί», επειδή η κούκλα ήταν μια μικρογραφία του ανθρώπου. Είναι χαρακτηριστική η φράση «ου παίζομεννέννους» που χρησιμοποιούσαν οι βυζαντινοί, όταν ήθελαν να πουν ότι κάτι ήταν πάρα πολύ σοβαρό. Ιδιαίτερα θελκτικές ήταν οι μηχανικές κούκλες, οι οποίες κέρδιζαν περισσότερο το ενδιαφέρον όλων των επισκεπτών των πανηγυριών, στα οποία έβρισκε κανείς από αυτοσχέδιους γιατρούς και θαυματοποιούς, μέχρι πωλητές σπάνιων ζώων, σχοινοβάτες και μίμους, αλλά και πλανόδιους παρουσιαστές «μηχανικών κουκλών κατασκευασμένων στο φυσικό μέγεθος του ανθρώπου, που κινούνταν με περίεργους και ιδιοφυείς μηχανισμούς». (Αργυριάδη, 1991)

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας οι κούκλες, όπως και όλα τα παιχνίδια, φτιάχνονταν από τους γονείς, τους απλούς ανθρώπους του λαού, για τα παιδιά τους ή καμιά φορά κι από τα ίδια τα παιδιά. Κι εδώ το παιχνίδι της κούκλας εξυπηρετούσε τον εθισμό του κοριτσιού στην ιδέα της μητρότητας. Κατασκευαζόταν από απλά υλικά του σπιτιού, όπως ήταν τα κουρέλια, το ξύλο, η λάσπη. Οι χειροποίητες αυτές κούκλες, κυρίως οι πάνινες, ονομάζονταν «κουτσούνες» ή «κουτσουνικά». Το κορίτσι επιπλέον, κατά την εφηβεία της, αποκτούσε και μια ακόμη πάνινη κούκλα ντυμένη με νυφικό. Αυτή η κούκλα ήταν κάτι σαν φυλακτό κι έπρεπε να βρίσκεται πάντα ανάμεσα στα προικιά της νύφης. (Αργυριάδη, 1991)

Οι πρώτες βιομηχανοποιημένες κούκλες εμφανίστηκαν στην Ελλάδα στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και ήταν κατά κύριο λόγο ένα είδος πολυτελείας και προνόμιο μόνο των πλουσίων, ενώ οι πρώτες ελληνικές βιοτεχνίες κατασκευής κούκλας δημιουργήθηκαν μετά το 1900 και περισσότερο αντέγραφαν πρότυπα του εξωτερικού. «Στο σύνολό τους οι κούκλες αυτές πουλιόνταν στα πανηγύρια και παίζονταν από τα κοριτσάκια του

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις χωριού και των χαμηλών στρωμάτων της πόλης». (Αργυριάδη, 1991) Στα αγόρια απευθύνονταν ομοιώματα στρατιωτών, ναυτών, ινδιάνων και γενικά ό τι έχει να κάνει κυρίως με τον πόλεμο και τη δράση.

2.2. Τύποι κουκλών (Μαγουλιώτης, 2015)

2.2.1. Κούκλα με κλωστές (μαριονέτα/νευρόσπαστο)

Είναι η κούκλα που κινείται με κλωστές από το πάνω μέρος της κι έτσι μπορεί να περπατά, να χορεύει, να κινεί διάφορα μέλη του σώματός της και γενικά να μιμείται τους πραγματικούς ανθρώπους. Το ζωντάνεμα αυτό της κούκλας γίνεται από τον άνθρωπο-εμπνευστή, γι' αυτό κι ο όρος νευρόσπαστο κατά τον Ι. Σταματάκο(1994) μεταφορικά σημαίνει τον άνθρωπο που δεν έχει «ιδίαν αυτενέργειαν».

2.2.2. Κούκλα-ανδρείκελο ή γαντόκουκλα

Η κούκλα αυτή στηρίζει το κεφάλι της σε ένα ξύλινο ραβδί, ενώ ο κουκλοπαίχτης βάζει το χέρι του στο κούφιο υφασμάτινο σώμα της. «Συνήθως, είναι μια κούκλα καταδικασμένη να έχει μισό σώμα», (Μαγουλιώτης, 2015) καθώς, ακόμη κι όταν έχει πόδια, αυτά δε μπορούν να ζωντανέψουν τόσο όσο τα χέρια. Η λέξη ανδρείκελος, κατά τον Σταματάκο (1994), μεταφορικά δηλώνει τον άβουλο και χειραγωγούμενο άνθρωπο. Κατά τον 20^ο αιώνα ο όρος ανδρείκελο αντικαταστάθηκε από τον όρο **μαρότα** και τελευταία αφαιρέθηκε το μπαστούνι από την κούκλα κι αποκαλείται έτσι γαντόκουκλα. (Μαγουλιώτης, 2015)

2.2.3. Δακτυλόκουκλα

Πρόκειται για μικρή κούκλα που φοριέται κι εμπνεύχεται στα δάχτυλα του κουκλοπαίχτη. Κατασκευάζεται από διάφορα υλικά, όπως χαρτί, ύφασμα, πλεχτά γάντια και διάφορα κουτιά.

2.2.4. Κούκλα αντικείμενο

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

Κάθε αντικείμενο (κουτιά, φρούτα, τενεκεδάκια, ρούχα, φυτά) μπορεί να γίνει κούκλα, καθώς μπορούμε πάνω σε αυτό να σχεδιάσουμε, να σκαλίσουμε ή να κολλήσουμε τα βασικά χαρακτηριστικά ενός προσώπου (μάτια, στόμα).

2.2.5. Κούκλα μάπετ

Είναι οι κούκλες που δημιούργησε ο μαριονετίστας, καρτουνίστας, ηθοποιός και σκηνοθέτης Τζιμ Χένσον, ο δημιουργός του θρυλικού «Muppet Show». Είναι κατασκευασμένες από ύφασμα και ανοιγοκλείνουν το στόμα τους. Πρόκειται για έναν συνδυασμό γαντόκουκλας και κούκλας όπερας (κούκλα που ανοιγοκλείνει το στόμα της και αρχικά χρησιμοποιήθηκε στο θέατρο όπερας), αλλά και Ιάβας (τρισδιάστατη κούκλα που κάποιος τη χειρίζεται με ραβδιά). Η κούκλα μάπετ είχε μεγάλη απήχηση και σήμερα υπάρχουν πολλές παραλλαγές της. (Μαγουλιώτης, 2015)

2.2.6. Κούκλα κουκλόσπιτου

Είναι οι διάφορες κούκλες που κυκλοφορούν στο εμπόριο, φτιαγμένες είτε από ύφασμα, είτε από πλαστικό υλικό, και τα παιδιά μπορούν εύκολα να τους αλλάξουν ρούχα ή να τους προσθέσουν αξεσουάρ. Με αυτόν τον τρόπο διευκολύνουν τα παιχνίδια ρόλων, ενώ πολύ συχνά αναπαριστούν μωρά, αγόρια ή κορίτσια και μπορεί να έχουν πολυφυλετικά χαρακτηριστικά.

2.2.7. Κούκλα τάξης ή persona doll

Η κούκλα τάξης μοιάζει πολύ με τα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Είναι πάνινη, με ύψος γύρω στα 75 εκ., αγόρι ή κορίτσι, οποιασδήποτε καταγωγής ή χρώματος. Έχει πάντα προσωπική ταυτότητα, όπως και τα παιδιά στην τάξη: έχει τη δική της οικογένεια, τους δικούς της φίλους και ζει σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Η κούκλα τάξης ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα κι έχει ένα συγκεκριμένο χώρο στην τάξη απ' όπου θα μπορεί να «παρακολουθεί» τα δρώμενα. Συνήθως βρίσκεται σε ένα ντουλάπι ώστε τα παιδιά να τη βλέπουν όταν αυτή τους επισκέπτεται. Φυσικά έχει

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

το δικό της όνομα. Ο/Η νηπιαγωγός εξηγεί στα παιδιά ότι αυτός/ή θα μιλάει για λογαριασμό της κούκλας. Στόχος είναι η συναισθηματική αυτοέκφραση των παιδιών, καθώς η κούκλα *persona* θα έχει γίνει ο αγαπημένος και έμπιστός τους φίλος. (Μαγουλιώτης, 2015)

2.3. Το κουκλοθέατρο από την αρχαιότητα έως σήμερα

Σύμφωνα με κάποιες μελέτες, το κουκλοθέατρο ξεκίνησε από τα νοτιοδυτικά μέρη της Ανατολής (Ινδία) και από εκεί εξαπλώθηκε στην κεντρική Ασία και τελικά στην Ευρώπη. Βέβαια, υπάρχουν και οι μελέτες που ασχολούνται με το κουκλοθέατρο στην αρχαία Ελλάδα. Ήδη ο Ηρόδοτος κάνει λόγο για τα νευρόσπαστα που παρουσιάζονται στην αρχαία Αίγυπτο σε λατρευτικές εκδηλώσεις προς τιμήν του Διόνυσου. Και ο Λουκιανός υποστηρίζει την άποψη ότι οι Έλληνες παρέλαβαν το κουκλοθέατρο από τους αρχαίους Αιγυπτίους. Πολλοί είναι οι αρχαίοι συγγραφείς που κάνουν αναφορές μέσα στο έργο τους είτε στα νευρόσπαστα, είτε στους θαυματοποιούς, τους κουκλοπαίχτες θα λέγαμε σήμερα, όπως ο Πλάτωνας, ο Αριστοτέλης, ο Ξενοφών. (Μαγουλιώτης, 2015)

Στη ρωμαϊκή εποχή υπήρχαν θεάματα κουκλοθεάτρου, τα οποία διατηρήθηκαν μέχρι το μεσαίωνα, εμπλουτισμένα μάλιστα με στοιχεία της Ανατολής, τα οποία είχαν φέρει στην Ευρώπη οι διάφορες Ισλαμικές φυλές. Αντίθετα, στο Βυζάντιο το κουκλοθέατρο δεν έχει μεγάλη διάδοση και μάλιστα χαρακτηρίστηκε ως «παιχνίδι». Αυτό είχε ως συνέπεια να μην κατακτήσει τότε το κουκλοθέατρο τη θέση που του άξιζε στην ιστορία του θεάτρου γενικά.

Από την Αναγέννηση και μετά γνώρισε μεγάλη άνθηση σε διάφορες χώρες της Ευρώπης και υπάρχει η άποψη ότι στο κουκλοθέατρο οφείλει τη γένεση και τις πηγές της η «*Commedia dell' arte*». Είναι γνωστό μάλιστα ότι το θέατρο ανδρικών

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

απευθυνόταν σε ένα πιο λαϊκό κοινό, ενώ το θέατρο μαριονετών φιλοδοξούσε να διασκεδάσει το αριστοκρατικό και αστικό κοινό.

«Οι κωμικοί κεντρικοί κουκλοήρωες όλων των ευρωπαϊκών και ασιατικών λαών έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά: ‘ Είναι θρασύδειλοι, πεινασμένοι, καυχησιάρηδες, δε σέβονται τις αρχές και τους νόμους, περιστασιακά όμως βοηθούν τους φτωχούς, και, για να επιζήσουν, δεν έχουν ηθικές αναστολές ’ [...] ‘ Οι παραδοσιακοί ήρωες εξέφραζαν πάντα ένα πνεύμα ανεξαρτησίας, κάποιο πνεύμα εξέγερσης σε σχέση με τους ισχυρούς αυτού του κόσμου και μια αντίληψη της περιβάλλουσας αδικίας... Ανάμεσα στην εξέγερση και σε κάποιο συντηρητισμό, η μαριονέτα εκφράζει τελικά τις ιδέες του κοινού της ’ [...] Ο τύπος αυτός του ήρωα από τόπο σε τόπο, παίρνει και ένα δικό του όνομα, χωρίς να χάνει τα κοινά στοιχεία με τους αντίστοιχους ήρωες άλλων τόπων. Εξακολουθεί να χρησιμοποιεί τους ξυλοδαρμούς [...], τις λεκτικές παρεξηγήσεις, τις συγκρούσεις με τις αρχές, την παρουσία του διαβόλου και του θανάτου. Τέλος, η εμφάνισή του είναι συνήθως άσχημη».

(Μαγουλιώτης, 2015)

Σήμερα το κουκλοθέατρο έχει πολύ μεγάλη διάδοση και ευρεία απήχηση, όχι μόνο στο παιδικό κοινό, αλλά και σε αυτό των ενηλίκων. Υπάρχουν διάφοροι τύποι κουκλοθεάτρου, με πιο δημοφιλείς τους εξής: Ένας πρώτος τύπος είναι το κουκλοθέατρο μαριονέτας, στο οποίο οι κουκλοπαίχτες είναι αθέατοι στο κοινό τους και κινούν τις κούκλες από ψηλά με σχοινιά ή με ραβδιά. Η σκηνή έχει πάτωμα ώστε οι ολόσωμες κούκλες να πατούν πάνω σε αυτό, καθώς ζωντανεύουν. Επειδή οι μαριονέτες κινούν όλα τα μέλη του σώματός τους και δεν κινούνται στον ίδιο χώρο με τους εμψυχωτές τους, χρειάζεται πραγματικά μεγάλη εξάσκηση και εμπειρία, ώστε ο παίχτης να αποκτήσει την αναγκαία δεξιότητα. Ένας άλλος τύπος είναι το κουκλοθέατρο γαντόκουκλας, όπου εδώ, αντίθετα με το προηγούμενο, το άνοιγμα της σκηνής

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

βρίσκεται ψηλά και οι κουκλοπαίχτες χειρίζονται τις κούκλες από κάτω. Συνήθως οι κούκλες είναι ορατές από τη μέση και πάνω και η επαφή του παίχτη με αυτές είναι άμεση. Στους τύπους κουκλοθεάτρου εντάσσεται και το θέατρο σκιών που αποτελείται από ένα λευκό φωτιζόμενο ύφασμα, τον μπερντέ, όπου με δέσμες φωτός από πίσω, οι θεατές βλέπουν τις σκιές των κουκλών. Ένα ιδιαίτερα εντυπωσιακό είδος κουκλοθεάτρου είναι το μαύρο κουκλοθέατρο, στο οποίο οι παίχτες-εμπυχωτές είναι ντυμένοι στα μαύρα με καλυμμένα όλα τα μέρη του σώματος. Το ίδιο ύφασμα καλύπτει και το σκηνικό. Χρώματα έχουν μόνο οι κούκλες και τα διάφορα αντικείμενα του έργου. Όλα φωτίζονται από το ειδικό φως, ώστε οι θεατές να βλέπουν μόνο την κίνηση της κούκλας ή των αντικειμένων και όχι του εμπυχωτή, παρότι εκείνος κινείται μαζί τους. Τα τελευταία χρόνια έχει κάνει την εμφάνισή του το ελεύθερο κουκλοθέατρο, όπου οι εμπυχωτές κινούνται ελεύθερα μαζί με τις κούκλες, όπως στο μαύρο θέατρο, χωρίς όμως να υπάρχουν οι απαραίτητες προϋποθέσεις αυτού, δηλαδή ο μαυροντυμένος παίχτης και ο ειδικός φωτισμός. Εδώ δίνεται έμφαση στη μορφή και στην κίνηση της κούκλας. Το μεικτό θέατρο πάλι, παραπέμπει στην ιδέα μιας θεατρικής παράστασης όπου αξιοποιούνται όλα τα είδη θεάτρου και κουκλοθεάτρου, ενώ το κουκλοθέατρο του δρόμου είναι αυτό στο οποίο οι παραστάσεις δίνονται σε ανοιχτούς χώρους και χρησιμοποιούνται όλοι οι τύποι κουκλοθεάτρου, μια μορφή τέχνης που έχει μεγάλη διάδοση σήμερα. (Μαγουλιώτης, 2015)

2.4. Ο παιδαγωγικός χαρακτήρας της κούκλας και του κουκλοθεάτρου

Όταν το παιδί κατασκευάζει μια κούκλα ή την εμπυχώνει, δεν νιώθει μόνο τη χαρά της δημιουργίας, αλλά χρησιμοποιώντας και τα χέρια του και όλες τις αισθήσεις του, οδηγείται στην καλλιέργεια σημαντικών δεξιοτήτων και στην σωματική του ανάπτυξη. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την γενικότερη ολοκλήρωσή του, καθώς ασκούνται

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

συγχρόνως η μνήμη, η φαντασία, η περιέργεια, η σκέψη και η κρίση του. Στο παιχνίδι της κούκλας ένα παιδί απαλλάσσεται από δυσάρεστα συναισθήματα που μπορεί να έχει συσσωρεύσει, καθώς εκτονώνει αυτά κατά την εμψύχωση της κούκλας (για παράδειγμα κάποιες αιτίες θλίψης, θυμού ή ζήλειας), κι έτσι νιώθει ανακουφισμένο και ψυχικά ισορροπημένο.

Μια άλλη σημαντική ωφέλεια είναι η καλλιέργεια του συνεργατικού πνεύματος, αφού μέσα από το ομαδικό παιχνίδι με κούκλες διαμορφώνονται κοινοί στόχοι και επιδιώξεις, τα οποία θα πρέπει να εκπληρώσουν όλα τα μέλη της ομάδας μαζί. Στο ίδιο συμβάλλουν η ανταλλαγή ιδεών και σκέψεων και το μοίρασμα κοινών συναισθημάτων τόσο κατά την πορεία του παιχνιδιού όσο και κατά την εκπλήρωσή του. Επιπλέον, ο άνθρωπος από την πολύ μικρή του ηλικία μαθαίνει την αρχή της υπευθυνότητας, αφού μέσα από τα παιχνίδια με τις κούκλες όλα τα παιδιά σχεδιάζουν και αναλαμβάνουν να ερμηνεύσουν διάφορους ρόλους της πραγματικής ζωής, τους οποίους θα πρέπει να φέρουν εις πέρας και να τους εκφράσουν με τον τρόπο που τους αντιλαμβάνονται. Μάλιστα «το παιδί παίζοντας μαθαίνει και πράγματα που δεν υπόκεινται στο χαρακτήρα του [...] Λ.χ. τα αγόρια μαθαίνουν να ντύνουν τις κούκλες, όταν αυτό προσφέρεται ως σχολική δραστηριότητα και όχι επιλεκτικά». (Μαγουλιώτης, 2015)

Τα παιδιά συνήθως νιώθουν τις κούκλες τους σαν μέλη της οικογένειάς τους. Αυτές είναι η συντροφιά τους, όταν νιώθουν μόνα, η παρηγοριά τους στις δύσκολες στιγμές και ο έμπιστός τους φίλος, κάθε φορά που νιώθουν την ανάγκη να εκμυστηρευτούν αυτά που νιώθουν. «Όλα τα παιδιά μιλούν στις κούκλες τους, οι κούκλες γίνονται ηθοποιοί σε μεγάλα προβλήματα της ζωής, καθώς αυτά περιορίζονται από τον σκοτεινό θάλαμο του παιδικού τους μυαλού». (Μαγουλιώτης, 2015)

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

Το κυριότερο που έχει ανάγκη ένα παιδί προσχολικής ηλικίας είναι η ψυχαγωγία, η οποία συμπυκνώνει τις αρχές της κίνησης, του παιχνιδιού, της χαράς, του τραγουδιού, της αυτοέκφρασης, ώστε να προκύψει μια ισόρροπη ψυχοσωματική ανάπτυξη. Δεν είναι τυχαίο ότι όλοι οι παλαιότεροι και σύγχρονοι παιδαγωγοί υποστηρίζουν ότι «Η αγωγή, στα πρώτα χρόνια του παιδιού, πρέπει να στηρίζεται, βασικά, σε προγράμματα ψυχαγωγίας-κουκλοθέατρο, παντομίμα, χορό, τραγούδι». (Χατζοπούλου, 1999) Ανάμεσα σε αυτούς, ο Twellmann θεωρεί ότι με το παιχνίδι μπορεί να κατανοηθεί καλύτερα αυτό που έχει μάθει κάποιος, ο Froebel ότι το παιχνίδι βοηθά το παιδί να προσαρμοστεί στη ζωή, η Montessori ότι αποτελεί μια έμφυτη φυσική ανάγκη και ο Decroly ότι είναι η προετοιμασία ενός παιδιού για τη μελλοντική σοβαρή απασχόλησή του. Και η ψυχολογία με τον κύριο εκπρόσωπό της, τον Freud, θεωρεί ότι το παιχνίδι απελευθερώνει το παιδί από οποιαδήποτε μορφή καταπίεσης, καθώς εκείνη την ώρα εκδραματίζει καταστάσεις της ζωής των ενηλίκων και τότε επιτυγχάνει είτε αυτοεπιβεβαίωση, είτε άσκηση εξουσίας. Η σημαντικότητα του παιδικού παιχνιδιού δεν είναι βέβαια μια καινούρια θέση, καθώς πρωτακούστηκε από τον Πλάτωνα στους Νόμους του: «Πιστεύω ότι κανείς σε καμιά πόλη δεν έχει αντιληφθεί πραγματικά ότι το είδος των παιχνιδιών, με τα οποία ασχολούνται οι νέοι, αποτελεί το σοβαρότερο θέμα της νομοθεσίας και της διατήρησης ή όχι των νόμων» (Νόμοι 797), (Πλάτων, 1992) όπως και στην Πολιτεία: «Τα μαθήματα λοιπόν της αριθμητικής και της γεωμετρίας και όλη την προκαταρκτική εκπαίδευση με την οποία πρέπει να προπαρασκευάσουν τη διδασκαλία της διαλεκτικής, πρέπει να τα εμφανίσουμε ενόσω είναι παιδιά, κάνοντας τη μέθοδο διδασκαλίας τέτοια ώστε να μην μοιάζει με καταναγκασμό» (Πολιτεία 536d) και λίγο παρακάτω «Μην κάνεις λοιπόν χρήση βίας, εξαίρετε άνδρα, είπα, στη διδασκαλία των παιδιών αλλά να τ' ανατρέφεις με παιχνίδια, για να μπορέσεις κι εσύ να διακρίνεις ακόμα περισσότερο αυτό για το οποίο το καθένα τους είναι γεννημένο» (Πολιτεία

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

536e).(Πλάτων, 1992) Με όλα τα παραπάνω ο αρχαίος φιλόσοφος τονίζει τη σημαντικότητα του παιχνιδιού στη βιωματική μάθηση.

Η κούκλα και το κουκλοθέατρο ανήκουν στις παιγνιώδεις παιδαγωγικές μεθόδους, οι οποίες αξιοποιούν την ψυχαγωγία, ώστε το παιδί να διαπαιδαγωγηθεί διασκεδάζοντας. Του προσφέρονται μέσα από αυτά, καθώς η κούκλα «ζωντανεύει», δυνατότητες να γελάσει, να χορέψει, να τραγουδήσει, να κινηθεί, να μάθει, να διεισδύσει στον εσωτερικό του κόσμο και να βγάλει συμπεράσματα για τον κόσμο γύρω του.

«Η κούκλα αναφέρεται ως έμψυχος σύντροφος. Το παιδί αισθάνεται την κούκλα σαν κάτι το ζωντανό και για αυτό της φέρεται σαν σε άνθρωπο και της προσδίδει ανθρώπινα χαρακτηριστικά. ‘ Αυτή η μετενσάρκωση της κούκλας επιτρέπει στο παιδί να ταυτίζεται απόλυτα μαζί της, να την αγαπά αλλά και να τη μισεί, να χαίρεται με τις χαρές της, να λυπάται με τις λύπες, να αγωνιά με τα παθήματά της ’». (Αλεξανδρίδου, 2011)

Ειδικότερα το κουκλοθέατρο, επειδή είναι μια σύνθετη τέχνη, αφού εμπεριέχει τα εικαστικά μέσα από τη δημιουργία κούκλας και σκηνικού, τη μουσική και τη λογοτεχνία, προσφέρει τη δυνατότητα συμμετοχής σε ένα παιχνίδι ως προς όλα γοητευτικό και δημιουργικό. Την ίδια αισθητική και δημιουργική απόλαυση χαρίζει και μια κούκλα που θα κατασκευάσει μόνο του το παιδί, έστω κι αν αυτή είναι φτιαγμένη από λίγο ζυμάρι, ένα ύφασμα, μια κάλτσα ή μια ξύλινη κουτάλα, στα οποία θα προσθέσει δύο μάτια, ένα στόμα και λίγα μαλλιά, εξωτερικεύοντας έτσι την ενδιάθετη αντίληψή του για τον κόσμο.

«Σύμφωνα με την Άλκηστη, η κούκλα, το παραμύθι, και οι λειτουργίες του θεάτρου συντελούν ώστε το παιδί να βιώνει τους χώρους του φανταστικού, του συμβολικού και του πραγματικού». (Χατζοπούλου, 1999)

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

Ο/Η νηπιαγωγός, μέσα από το κουκλοθέατρο, όπως και κάθε εκπαιδευτικός κάθε βαθμίδας μέσα από τις διάφορες τεχνικές του θεάτρου, κερδίζει συναισθηματικά τους μαθητές/τριες, αφού τα νήπια βιώνουν έτσι έντονα συναισθήματα και συγκινήσεις. Μεγάλο ρόλο βέβαια σε αυτή τη μέθεξη παίζει η ίδια η κούκλα, επειδή αυτή για ένα νήπιο δεν είναι απλά ένα άψυχο αντικείμενο ή διακοσμητικό, αλλά ένα ον με σώμα και νου, με κίνηση και σκέψη, με λόγο και συναισθήματα. Μέσα από αυτή εκφράζονται οι επιθυμίες, αλλά και οι αδυναμίες των παιδιών, οι φόβοι αλλά και τα όνειρά τους. Η κούκλα είναι η προβολή του εαυτού τους στο εξωτερικό περιβάλλον. Μέσα από αυτή τη σχέση ένας/μία εκπαιδευτικός γνωρίζει πράγματα, σκέψεις και καταστάσεις που αφορούν τους/τις μαθητές/τριές του/της που σε άλλη περίπτωση θα έμεναν κρυφά λόγω ενδοιασμών ή συστολής. Αυτό επιτυγχάνεται λόγω του γεγονότος ότι εκείνη τη στιγμή τα παιδιά μιλάνε στην κούκλα τους και όχι στο δάσκαλό τους. Ο Rontari υποστήριξε «τα παιδιά έλεγαν ό, τι δεν θα τολμούσαν να πούνε στον αληθινό δάσκαλο». (Χατζοπούλου, 1999) Μια κούκλα είναι ένα μέσο έκφρασης μέσα από ένα πρόσωπο που το ίδιο το παιδί του δίνει φωνή. «Έτσι, από το μονόλογο κανείς θα περάσει πολύ γρήγορα στον διάλογο, προσθέτοντας και άλλα πρόσωπα. Είναι ένα άνοιγμα προς τη ζωή και προς την κατανόηση των άλλων. Οι κούκλες γίνονται για να μεταδώσουν μηνύματα». (Μαγουλιώτης, 1999)

Είναι μάλλον περιττό να αναφέρει κανείς ότι μέσα από τη συμμετοχή των νηπίων στην κατασκευή μιας κούκλας αναπτύσσεται η λεπτή κινητικότητά τους και μέσα από το παιχνίδι με αυτή και το κουκλοθέατρο αναβαθμίζονται οι γλωσσικές τους δεξιότητες. Τα παιδιά αντιλαμβάνονται έννοιες, όπως ο χρόνος, ο χώρος, η μουσική, το περιβάλλον. Μέσα από μια ομαδική κατασκευή μάλιστα, ενισχύεται το συνεργατικό τους πνεύμα και η αλληλεγγύη τους, με αποτέλεσμα να υπερβαίνουν τα παιδιά εγωκεντρικά αισθήματα και να κοινωνικοποιούνται ομαλότερα. Με την κούκλα και το

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

κουκλοθέατρο επιτυγχάνεται η επικοινωνία παιδιών με πολύ διαφορετικά ενδιαφέροντα, ακόμη και δυνατότητες, καθώς όλα συντονίζουν τις δυνάμεις τους στον κοινό σκοπό.

Η κούκλα και το κουκλοθέατρο είναι ιδιαίτερα βοηθητικά, όταν θα πρέπει ο/η εκπαιδευτικός να αγγίξει πιο «δύσκολα» θέματα, όπως είναι αυτά που σχετίζονται με το σώμα, τον έρωτα, τη γέννηση, τις σχέσεις των δύο φύλων γενικότερα.

Ειδικότερα, η κούκλα τάξης βοηθά τον/την εκπαιδευτικό στην ανακάλυψη και το νήπιο στην αποκάλυψη αυτών που πραγματικά κρύβει μέσα του, των προβληματισμών, της χαράς ή της λύπης του. Είναι «ο σύντροφος σε καλές ή κακές στιγμές των παιδιών ή η πηγή έμπνευσης και δημιουργίας». (Μαγουλιώτης, 1999) Βοηθά στην αμεσότερη αυτοσυγκέντρωση του παιδιού στη γωνιά συζήτησης, στη μεγαλύτερη αφοσίωση πάνω σε μια αφήγηση, όταν αυτή γίνεται από την κούκλα με τη φωνή του/της εκπαιδευτικού, στην ενεργότερη συμμετοχή του στο διάλογο, στην ποικιλότητα έκφραση των συναισθημάτων του, στη βιωματική επαφή με πολλά ζητήματα των καιρών μας, όπως το οικολογικό πρόβλημα, τα στερεότυπα κι ο ρατσισμός.

Σύμφωνα με το ισχύον ΔΕΠΠΣ για το νηπιαγωγείο, πρέπει να σχεδιάζονται και να οργανώνονται δραστηριότητες που θα αναπτύσσουν το ενδιαφέρον για την καλλιτεχνική δημιουργία, μέσα από τις οποίες τα νήπια θα προχωρούν σε πειραματισμούς με διαφορετικά υλικά και τεχνικές, όπως ακριβώς μπορεί να συμβεί με την κατασκευή μιας κούκλας από την πιο απλή μορφή της (π.χ. να ζωγραφίσουν ανθρώπινα χαρακτηριστικά στην άκρη του δακτύλου τους) μέχρι την κατασκευή μιας μαριονέτας, ώστε να χρησιμοποιήσουν τις εμπειρίες και τις ιδέες τους και να επικοινωνήσουν με τους άλλους. Επιπλέον, αναγνωρίζεται η αξία της δραματικής τέχνης, μέρος της οποίας είναι το κουκλοθέατρο, για να επιτευχθεί η επικοινωνία των παιδιών με τον εαυτό τους και τον κόσμο, η απελευθέρωση, η εμπιστοσύνη και η συντροφικότητα. Στην αναγκαιότητα του αισθητικού γραμματισμού αναφέρεται και το

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

Πρόγραμμα Σπουδών για το Νηπιαγωγείο (2014), τονίζοντας εκτός των προηγούμενων την καλλιέργεια της δημιουργικής και κριτικής σκέψης και την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων.

Με όλα τα παραπάνω γίνεται κατανοητός ο παιδαγωγικός ρόλος της κούκλας και του κουκλοθεάτρου στην εκπαιδευτική διαδικασία γενικότερα και στον τόσο ευαίσθητο και καθοριστικό συγχρόνως χώρο του νηπιαγωγείου ειδικότερα, καθώς συμβάλλουν «στη σωματική, πνευματική, συναισθηματική, γλωσσική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού». (Αλεξανδρίδου, 2011)

2.5. Η κούκλα ως μέσο προσέγγισης των έμφυλων συμπεριφορών

Τα παιδιά, πριν ακόμα να έρθουν στο νηπιαγωγείο, έχουν ήδη εσωτερικεύσει τη διάκριση μεταξύ παιχνιδιών κατάλληλων για αγόρια ή για κορίτσια. Τόσο στα παιχνιδάδικα και στα πολυκαταστήματα, όσο και στο διαδίκτυο, η διάκριση αυτή είναι εμφανής και καθοδηγεί και τους γονείς στις αντίστοιχες επιλογές. «Έτσι, δίνεται το μήνυμα στα παιδιά ότι όλες οι δυνατότητες για παιχνίδι δεν είναι ανοικτές και διαθέσιμες, με αποτέλεσμα να μη δίνεται η δυνατότητα να αποκτήσουν ένα μεγαλύτερο εύρος εμπειριών και δεξιοτήτων –χωρίς άγχος για το αν αυτό είναι συμβατό με το φύλο τους. Δυστυχώς, πάρα πολύ συχνά το φαινόμενο της διχοτόμησης των παιχνιδιών περνάει απαρατήρητο γιατί συμβαίνει πολύ συχνά και το θεωρούμε αυτονόητο μέσα σε ένα κόσμο βαθιά διχοτομημένο ως προς το φύλο». (Κογκίδου, 2014)

Το κορίτσι από πολύ νωρίς περιβάλλεται από το «ροζ συννεφάκι», το οποίο κάποια στιγμή γίνεται ο «ροζουλί καταγιγισμός». (Κογκίδου, 2014) Το ζήτημα αυτό έχει πάρει πλέον τόσο μεγάλες διαστάσεις, ώστε έχει προκαλέσει πολλές συζητήσεις μεταξύ γονέων κι εκπαιδευτικών. Στη Μ. Βρετανία το 2008 ξεκίνησε μια καμπάνια, οι Pinkstinks, μέσα από την οποία προσπαθούν να αντισταθούν στους διάφορους

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

συμβολισμούς του ροζ χρώματος και των στερεοτύπων που κρύβονται πίσω από αυτό για ένα κορίτσι, όπως η χάρη, η παθητικότητα, ο καταναλωτισμός, η μόδα, ο καλλωπισμός. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της επιβολής αυτών των στερεοτύπων είναι η παγκοσμίου φήμης κούκλα Barbie, η οποία προβάλλει ένα πρότυπο ομορφιάς, που αν και δεν αντιπροσωπεύει τις περισσότερες γυναίκες, είναι αυτό που είναι κοινωνικά αποδεκτό: ιδιαίτερα λεπτό σώμα, πολύ λεπτή μέση και στήθος που προβάλλεται έντονα. Τέτοιου είδους «κοριτσίστικα» παιχνίδια επηρεάζουν αρνητικά την αυτοεκτίμηση των κοριτσιών και τις προοπτικές που θα διαγράψουν για το μέλλον τους προσωπικά κι επαγγελματικά. Αντίστοιχα, στα αγόρια προτείνονται ως ιδανικό παιχνίδια περιπέτειας περισσότερο, τα οποία σε ένα μεγάλο βαθμό εκπροσωπούνται από τις φιγούρες των σούπερ-ηρώων. Μάλιστα, στη συνείδηση των μικρών αγοριών, η κούκλα σούπερ-ήρωας δεν είναι καν κούκλα. Είναι ένα «αγορίστικο» παιχνίδι σαν όλα τα άλλα. Μια φιγούρα κι όχι μια κούκλα.

«Στα μικρά κορίτσια χαρίζονται κούκλες αντί για σετ χημείας, και αυτό κάνει πιο δύσκολη την επιλογή ενός εκπαιδευτικού μονοπατιού προς μια καριέρα στην επιστήμη» δήλωσε η Athene Donald, καθηγήτρια φυσικής στο πανεπιστήμιο του Cambridge. (EPT, 2015) «Τα σεξιστικά παιχνίδια αποτρέπουν τα κορίτσια από το να μελετούν επιστήμες στο σχολείο» (EPT, 2015) ήταν ο τίτλος του άρθρου του βρετανικού Independent, μετά την παραπάνω τοποθέτηση της καθηγήτριας.

Ο σχολικός ψυχολόγος Ηλίας Βασιλειάδης (EPT, 2015) ισχυρίζεται ότι από μόνο του το παιχνίδι δεν αναπτύσσει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, αλλά αυτή η ανάπτυξη οφείλεται κυρίως στη χρήση και στη νοηματοδότηση του κάθε παιχνιδιού, ενώ η Ρεμπέκα Χέινς (EPT, 2015) από το Κέντρο Μελέτης για την Παιδική Ηλικία και τη Νεότητα του Salem State University δηλώνει κατηγορηματικά ότι οι κόρες μας μπορούν να παίζουν με τουβλάκια και οι γιοι μας με κούκλες.

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

Η πραγματικότητα βέβαια είναι πολύ διαφορετική, γιατί, ενώ οι σύγχρονες κοινωνίες, τουλάχιστον οι δυτικού τύπου, δεν πιστεύουν ότι οι γυναίκες προορίζονται μόνο για συγκεκριμένα επαγγέλματα ή για το ρόλο της μητέρας ή ότι οι άνδρες δεν είναι ικανοί να φροντίσουν ένα μωρό, τα στερεότυπα με βάση το φύλο παραμένουν ισχυρά στην καθημερινή ζωή και στη δόμηση της ανατροφής κοριτσιών και αγοριών. «Η συμπεριφορά των παιδιών διαμορφώνεται από τη συμπεριφορά των μεγάλων και ειδικά οι γονείς ενδιαφέρονται για τη συμπεριφορά των παιδιών τους και την ενισχύουν με επιλογές παιχνιδιών και δραστηριότητες που καθορίζουν το φύλο των παιδιών. Έτσι, καθιερώθηκε να προωθούν στα κορίτσια το παιχνίδι με τις κούκλες και στα αγόρια το παιχνίδι με στρατιωτάκια ή αυτοκίνητα». (Αλεξανδρίδου, 2011)

Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα, τα παιδιά ήδη από την προνηπιακή ηλικία, έχουν διαμορφωμένους και παραδεδεγμένους τους στερεοτυπικούς ρόλους του φύλου τους, γεγονός που γίνεται φανερό κατά τη φοίτησή τους στο νηπιαγωγείο, αφού «σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής μάθησης, [...] η συμπεριφορά των παιδιών διαμορφώνεται από τη συμπεριφορά των άλλων ή των γονιών τους». (Μαγουλιώτης, 1999)

Μετά από έρευνα που έγινε από τον καθηγητή του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Απόστολο Μαγουλιώτη, (Μαγουλιώτης, 2012) σε μεγάλα καταστήματα παιχνιδιών, διαπιστώθηκε ότι στα ράφια με παιχνίδια για αγόρια υπήρχαν μόνο κούκλες που παρίσταναν άνδρες και ονομάζονταν φιγούρες και όχι κούκλες. Επρόκειτο για φιγούρες στρατιώτη, πολεμιστή, αστυνομικού, ιππότη, πειρατή, σούπερ-ηρώων, δηλαδή υπάρξεις που δήλωναν δύναμη, επιθετικότητα, καταστροφή, ηρωισμό για τη σωτηρία της ανθρωπότητας. Αντίθετα, στα ράφια με τα παιχνίδια για κορίτσια υπήρχαν πολλές κούκλες, οι οποίες ήταν κούκλες «μανεκέν» ή «επίδειξης» (fashion dolls), συνοδευόμενες μάλιστα από ρούχα μόδας. Πολλές πριγκίπισσες επίσης, κούκλες μωρά και, αν υπήρχαν κούκλες με μορφή άνδρα, αυτές

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

αναπαριστούσαν κυρίως τραγουδιστές ή τα βασιλόπουλα των παραμυθιών. Βέβαια, θέση στην αγορά κούκλας έχουν τα τελευταία χρόνια και οι πάνινες κούκλες, στις οποίες οι μορφές είναι περισσότερο αφαιρετικές και δεν καταδεικνύουν έντονα τις σωματικές διαφορές των δύο φύλων.

Έρευνα των Αλεξανδρίδου-Μαγουλιώτη (Μαγουλιώτης 2012) κατά το έτος 2012 μας παρέχει την πληροφορία ότι στα νηπιαγωγεία μπορεί κανείς να βρει πρώτα κούκλες μωρά, στη συνέχεια, γαντόκουκλες και μορφές ζώων, πλαστικές ή λούτρινες. Επίσης υπάρχουν και οι βιομηχανοποιημένες κούκλες, όπως η Barbie και τα playmobil. Γίνεται εύκολα κατανοητό έτσι ότι η χρήση τους προσανατολίζεται σε συγκεκριμένους ρόλους.

Με βάση τις παραπάνω έρευνες προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα: Όταν ένα αγόρι συμμετέχει σε παιχνίδια με γνωρίσματα του άλλου φύλου, συχνά δέχεται αυστηρή κριτική και άρα έντονη κοινωνική πίεση, ενώ το κορίτσι δεν υπόκειται σε αντίστοιχη κριτική και πίεση, όταν παρεκκλίνει από τα στερεότυπα του φύλου της. Τα αγόρια, όταν παίζουν με τους κούκλους-ήρωες, παρουσιάζονται σα να πολεμούν ή να σκοτώνουν τα ίδια, δηλαδή στη φαντασία τους ο κούκλος είναι ο ίδιος τους ο εαυτός, ενώ τα κορίτσια φαίνονται περισσότερο σα να προσπαθούν να καλλιεργήσουν τις μητρικές ιδιότητες, δηλαδή σαν τη μαμά πλένουν, ντύνουν ή ταΐζουν την κούκλα τους. Στα παιχνίδια των αγοριών υπάρχει έντονη δράση και κίνηση, ιδιαίτερα όταν αναπαριστούν διάφορες αθλητικές δραστηριότητες, και συχνά βία, επιθετικότητα και γενναιότητα, όταν στα χέρια τους βρεθούν κούκλοι στρατιώτες ή ήρωες, ενώ στα παιχνίδια των κοριτσιών, διαβλέπουμε μεγαλύτερη στατικότητα και σχέση με την ομορφιά, τη μητρότητα και το νοικοκυριό. Τα αγόρια, όταν πάρουν στα χέρια τους μια κούκλα με γυναικεία μορφή, περισσότερο παρατηρούν τα ανατομικά χαρακτηριστικά αυτής, ενώ τα κορίτσια ασχολούνται κυρίως με το ντύσιμο και τον καλλωπισμό τους.

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

Όταν τα αγόρια βρουν κούκλες με τη μορφή και των δύο φύλων, τότε συχνά υπάρχει ένας κακός κούκλος και ένας κούκλος προστάτης της κούκλας με τη γυναικεία μορφή, ενώ τα κορίτσια ασχολούνται και πάλι συνήθως με το ντύσιμο. Τις υφασμάτινες κούκλες, συνήθως τα αγόρια δεν τις επιλέγουν για παιχνίδι τους, ενώ τα κορίτσια, αν τις επιλέξουν, αναπαριστούν κυρίως θέματα οικογένειας. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η προσέγγιση των κουκλών διαφορετικότητας (λευκή/μαύρη φυλή, ΑμέΑ, Ρομά): Τα αγόρια συνήθως επιλέγουν την άσπρη κούκλα και, αν επιλέξουν τη μαύρη, της δίνουν το στερεότυπο ρόλο του πλανόδιου πωλητή ή του κακού. Και τα κορίτσια συνήθως επιλέγουν τη λευκή κούκλα με τους ίδιους στερεότυπους ρόλους. Οι κούκλες ΑμέΑ και Ρομά δεν επιλέγονται ιδιαίτερα κι από τα δύο φύλα. Όταν τα αγόρια και τα κορίτσια βρίσκουν διάφορες κούκλες στο χώρο του νηπιαγωγείου, η επιλογή γίνεται ανάλογα με το φύλο τους και τους δίνουν ρόλους ανάλογα με το φύλο τους, π.χ. μπαμπά-μαμάς, αγοριού-κοριτσιού. (Μαγουλιώτης, 2012)

Η παραπάνω έρευνα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι «τα αγόρια και τα κορίτσια δεν επιλέγουν όλες τις μορφές των κουκλών και δεν τις χρησιμοποιούν με τον ίδιο τρόπο» (Μαγουλιώτης, 2012) και προτείνει να μην υπάρχει μόνο ένα είδος κούκλας στο νηπιαγωγείο και περισσότερο μόνο μωρά, αλλά τα παιδιά να έρχονται σε επαφή με πολλούς τύπους κουκλών και μορφές, οι οποίες μάλιστα θα είναι καλό να αλλάζουν κατά διαστήματα, ώστε όλα τα παιδιά με τη χρήση τους να εκφράζουν ανάλογες απόψεις και συναισθήματα.

Οι ερευνητές Μαγουλιώτης-Αλεξανδρίδου δηλώνουν ότι σε ερώτησή τους προς τους/τις εκπαιδευτικούς για το τι θα άλλαζαν στο θέμα της κούκλας στο χώρο του νηπιαγωγείου, αυτοί/ές απάντησαν ότι θα αφαιρούσαν τις κούκλες μωρά, τις κούκλες Barbie, playmobil και υπερ-ηρώων και τέλος, τα διάφορα πλαστικά και λούτρινα ζώα,

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

ενώ θα πρόσθεταν κούκλες των δύο φύλων και διαπολιτισμικές και σίγουρα λιγότερο βιομηχανοποιημένες.

Συμπερασματικά, θα μπορούσε να υποστηρίξει κάποιος ότι, αν και η κούκλα δεν είναι αποκλειστικό παιχνίδι των κοριτσιών, αυτά έχουν μεγαλύτερη ελευθερία σε σχέση με τα αγόρια κατά το παιχνίδι τους με την κούκλα, κυρίως με την κούκλα που έχει τη μορφή άλλου φύλου. Με λίγα λόγια, τα κορίτσια επιδεικνύουν σ' αυτόν τον τομέα ασθενέστερη στερεότυπη συμπεριφορά ως προς το φύλο, καθώς δέχονται και μικρότερη κοινωνική πίεση στις περιπτώσεις παρέκκλισής τους από το γυναικείο στερεότυπο. Από την άλλη μεριά, την ώρα του παιχνιδιού τους με την κούκλα ακολουθούν σε μεγάλο βαθμό τα στερεότυπα που οι κοινωνικοί θεσμοί έχουν συνδέσει με το γυναικείο φύλο, συγκριτικά με τα αγόρια, όπως είναι αυτά του μητρικού συναισθήματος και της φιλαρέσκειας.

B. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1. Γενικά

Οι θεωρητικές θέσεις, όπως εκφράστηκαν παραπάνω, φανερώνουν ότι η κούκλα, τόσο μέσα από την κατασκευή της όσο και μέσα από την εμπύχωσή της, είναι βασικό εργαλείο για την εξαγωγή συμπερασμάτων πάνω στο θέμα των έμφυλων αντιλήψεων, συμπεριφορών και προτιμήσεων των νηπίων. Έρευνες, όπως αυτές που αναφέρθηκαν ήδη στο θεωρητικό μέρος της παρούσας εργασίας, φαίνεται να στηρίζουν την άποψη ότι τα παιδικά παιχνίδια γενικότερα και η κούκλα ειδικότερα καταδεικνύουν ότι τα παιδιά προσχολικής ηλικίας έχουν ήδη διαμορφωμένες αντιλήψεις κι ως ένα βαθμό στερεότυπες ως προς τους ρόλους του φύλου. Το ερευνητικό μέρος που ακολουθεί έρχεται να προσδώσει επιπλέον δεδομένα, τα οποία θα στηρίζουν το πέρασμα από την υποκειμενική στην αντικειμενική θεώρηση της υπάρχουσας γνώσης, θα επιδιώξουμε δηλαδή «να περάσουμε [...] από τη ΓΝΩΜΗ στη ΓΝΩΣΗ». (Αθανασίου, 1997)

2. Η αναγκαιότητα της έρευνας

Η ανάγκη να διερευνηθεί το συγκεκριμένο θέμα προέκυψε κατά τη διάρκεια των σπουδών της ερευνήτριας, κυρίως μέσα από τα μαθήματα που είχαν σχέση με την κούκλα, την κατασκευή και την εμπύχωσή της, και όσα αποσκοπούσαν στη μελέτη του ρόλου των φύλων και των έμφυλων στερεοτύπων στη σχολική πράξη.

Αυτά σε συνδυασμό με τα δεδομένα της εποχής μας, τα οποία φανερώνουν, παρόλη την πνευματική ανάπτυξη που έχει επιτευχθεί στα χωροχρονικά πλαίσια του λεγόμενου δυτικού κόσμου, την επιβίωση ισχυρών έμφυλων στερεοτύπων και διακρίσεων, με αποτέλεσμα να συνεχίζουν ακόμη και σήμερα στο λυκαυγές του 21ου

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

αι. πολλοί, ειδικοί και μη ειδικοί, να αναλώνονται σε σχετικές συζητήσεις, ανέπτυξε την επιθυμία μιας νέας ερευνητικής προσπάθειας, όπως αποτυπώνεται στην παρούσα πτυχιακή εργασία.

Έτσι, τα δύο από τα βασικά ερωτήματα που πρέπει να απαντήσει ένας ερευνητής, πριν να προχωρήσει στο σχεδιασμό της ερευνητικής του εργασίας, το «τι θα ερευνήσω» και «γιατί θα το ερευνήσω» (Αθανασίου, 1997) βρίσκουν την απάντησή τους στα άμεσα ενδιαφέροντα της ερευνήτριας, καθώς το θέμα είναι κάτι που τη συγκινεί και τη διεγείρει πνευματικά, όπως αποδείχτηκε μέσα από την σπουδή της στα συγκεκριμένα αντικείμενα (κατασκευές/κούκλα/κουκλοθέατρο και έμφυλες ταυτότητες), και στο γεγονός ότι αξίζει τον κόπο να διερευνηθεί, αφού υπάρχουν οι δυνατότητες να ενισχυθεί η ήδη υπάρχουσα γνώση και μελέτη ενός θέματος που προκαλεί όχι μόνο παιδαγωγικό προβληματισμό αλλά και γενικότερα κοινωνικό στις μέρες μας.

Μετά από συζήτηση με τον καθηγητή, κύριο Απόστολο Μαγουλιώτη, προέκυψε το θέμα της πτυχιακής εργασίας να είναι το ακόλουθο: «Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις». Σε αυτή επιδιώχθηκε να διερευνηθεί η χρήση της κούκλας ως διδακτικό μέσο, καθώς και η σχέση των ειδών αυτής, της κατασκευής και της εμπύχωσής της με τα δύο φύλα, τη μεταξύ τους επικοινωνία και τις προτιμήσεις κι επιλογές τους.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο σκέψης υπήρξε προσπάθεια να διατυπωθούν οι αρχικές υποθέσεις της έρευνας, ώστε αυτές να διατυπωθούν με σαφήνεια και πληρότητα με στόχο να δηλώνουν καθαρά μια αναμενόμενη σχέση ανάμεσα σε δύο μεταβλητές. Γι' αυτό και επιλέχτηκε οι υποθέσεις αυτές να είναι ερευνητικές (research) ή κατευθυντήριες (directional) κι όχι μηδενικές. (Αθανασίου, 1997)

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

Οι ερευνητικές υποθέσεις συμπυκνώνονται στα εξής:

- A) Το φύλο του παιδιού βρίσκεται σε άμεση συνάφεια με το είδος της κούκλας.
- B) Το φύλο του παιδιού βρίσκεται σε άμεση συνάφεια με το φύλο της κούκλας.
- Γ) Οι επιλογές ρόλων από τα νήπια βρίσκονται σε άμεση σχέση με το φύλο τους.

Τα ερωτήματα της έρευνας. Με βάση τις παραπάνω υποθέσεις προέκυψαν τα παρακάτω ερωτήματα:

- 1) Ποια είδη κούκλας προτιμούν τα αγόρια και ποια τα κορίτσια;
- 2) Ποιες οι προτιμήσεις των αγοριών και ποιες των κοριτσιών ως προς το φύλο της κούκλας;
- 3) Ποια η σχέση αγοριών και κοριτσιών με την κατασκευή και την εμφύχωση της κούκλας;
- 4) Ποιος ο ρόλος της κούκλας στην προσέγγιση θεμάτων από αγόρια και κορίτσια και στη μεταξύ τους επικοινωνία;

Ο σκοπός της έρευνας. Σύμφωνα με τις παραπάνω υποθέσεις και τα ανωτέρω ερευνητικά ερωτήματα, ως σκοπός της έρευνας ορίζεται η μελέτη της διαμόρφωσης των έμφυλων αντιλήψεων και συμπεριφορών στη νηπιακή ηλικία, έτσι όπως αυτή καταφαίνεται μέσα από τη σχέση των παιδιών του νηπιαγωγείου με την κούκλα.

Οι στόχοι της έρευνας. Ως επιμέρους στόχοι ορίζονται οι εξής:

- A) Τα κορίτσια και τα αγόρια έχουν διαφορετικές προτιμήσεις ως προς το είδος της κούκλας, οι οποίες καθορίζονται από τα στερεότυπα τα σχετικά με το φύλο τους.

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

Β) Τα αγόρια δείχνουν να αναπτύσσουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για κούκλες του φύλου τους απ' ό τι τα κορίτσια.

Γ) Τα κορίτσια αναπτύσσουν μια πιο στενή σχέση με την κούκλα, τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά, σε σχέση με τα αγόρια.

Δ) Κατά την κατασκευή και την εμπύχωση της κούκλας γίνονται εμφανή τα στερεότυπα του φύλου που έχουν ήδη διαμορφωθεί στα νήπια και αυτά ρυθμίζουν σε σημαντικό βαθμό και την προσέγγιση διαφόρων εκπαιδευτικών θεμάτων και την επικοινωνία μεταξύ κοριτσιών και αγοριών.

3. Μεθοδολογία

Οι έρευνες που διεξάγονται, όχι μόνο στις επιστήμες της αγωγής ή τις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες, αλλά και στο χώρο των θετικών επιστημών, κυρίως διακρίνονται σε δύο είδη: τις ποσοτικές και τις ποιοτικές.

Οι ποσοτικές έρευνες αφορούν την «εύρεση σχέσεων μεταξύ διαφόρων παραγόντων. (Αθανασίου, 1997) Η ποσοτική έρευνα αναφέρεται στη συστηματική διερεύνηση φαινομένων με στατιστικές μεθόδους, μαθηματικά μοντέλα και αριθμητικά δεδομένα. Χρησιμοποιείται συνήθως αντιπροσωπευτικό δείγμα παρατηρήσεων και επιδιώκεται γενίκευση σε ένα ευρύτερο πληθυσμό. Η συλλογή δεδομένων γίνεται με δομημένα πρωτόκολλα, όπως ερωτηματολόγια, κλίμακες και δοκίμια επιτευγμάτων». (Αθανασίου, 1997). «Βασικός στόχος είναι να ταξινομηθούν τα χαρακτηριστικά σε κατηγορίες για να μπορούν να μετρηθούν και να κατασκευαστούν στατιστικά μοντέλα για να μπορέσει να εξηγηθεί αυτό που παρατηρείται. Με άλλα λόγια, στην ποσοτική μέθοδο περιλαμβάνεται η μέτρηση και ποσοτικοποίηση κοινωνικών φαινομένων». (Κουλαξίζη, 2014)

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

Αντίθετα οι ποιοτικές έρευνες στοχεύουν «στην διερεύνηση και κατανόηση σε βάθος των κοινωνικών φαινομένων. Παρέχοντας τη δυνατότητα στον ερευνητή να αντλήσει πλούσιες πληροφορίες για το υπό εξέταση θέμα, η ποιοτική έρευνα αποτελεί την ενδεδειγμένη μεθοδολογία για να απαντηθούν τα ερωτήματα που σχετίζονται με το "Γιατί;" και το "Πώς;" των φαινομένων. Η ποιοτική προσέγγιση αποτελεί μια κατά βάση διερευνητική (exploratory) μέθοδο. Στοχεύει περισσότερο στην ανάδυση νέων τυποποιήσεων και θεωρητικών μοντέλων παρά στην επαλήθευση υποθέσεων ή στη γενίκευση σε ένα μεγαλύτερο πληθυσμό. Το βασικό πλεονέκτημα των ποιοτικών μεθόδων που εξυπηρετεί αυτή την στόχευση είναι η ευελιξία που χαρακτηρίζει την ερευνητική διαδικασία». (Αθανασίου, 1997) «Συμπερασματικά, σύμφωνα με το Merriam (2002), η ποιοτική έρευνα αποσκοπεί στην κατανόηση και την εξαγωγή νοημάτων από τα φαινόμενα που έχουν παρατηρηθεί μέσα από την οπτική αντίληψη των συμμετεχόντων. Ο ερευνητής θεωρείται ως το πιο βασικό εργαλείο συλλογής και ανάλυσης των δεδομένων, ο οποίος μέσα από μία διερευνητική στρατηγική καταλήγει σε ένα πλούσιο περιγραφικό προϊόν». (Κουλαξίζη, 2014) «Ο ερευνητής που ακολουθεί ποιοτική μέθοδο παρατηρεί, παίρνει συνεντεύξεις, κρατά σημειώσεις, περιγράφει και ερμηνεύει τα φαινόμενα όπως ακριβώς έχουν. Όταν ο ερευνητής εργάζεται πάνω στο πεδίο που μελετά, είναι πάντα ενεργός, γιατί οι ποιοτικές μέθοδοι απαιτούν να γίνεται χρήση όλων εκείνων των στοιχείων, που ο ερευνητής συναντά: σχόλια από όσους σχετίζονται με το αντικείμενο, κάτι που ο ίδιος παρατηρεί, ακόμα και τον τρόπο που τα υποκείμενα κάθονται ή συνομιλούν [...]. Οφείλει να καταγράψει τα γεγονότα, αλλά ταυτοχρόνως έρχεται αντιμέτωπος με τον ίδιο του τον εαυτό. Αναλαμβάνει να συνδυάσει με ένα λογικό τρόπο δεδομένα, στοιχεία και καταστάσεις ώστε να καταλήξει σε ένα συμπέρασμα από τα όσα παρατηρεί. Αυτό συμβαίνει μέσω του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβάνεται την

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

παρουσία των πραγμάτων και τη σπουδαιότητά τους. Ο ερευνητής, αφού συλλέξει τα δεδομένα, θα προσπαθήσει να τα ερμηνεύσει [...] , με τη βοήθεια της βιβλιογραφίας ή της συνεργασίας με ομότεχνους επιστήμονες, ώστε να επιτύχει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Η συναίσθηση του τι είναι σημαντικό και το πλαίσιο, μέσα στο οποίο αυτό θα ερευνηθεί, υπόκειται στις ικανότητες του ερευνητή. Ο Peshkin (Peshkin, 1985) παρομοίασε τα υποκειμενικά στοιχεία του ερευνητή με μια θετική «έκρηξη». Είναι ο ερευνητής που θα ζωντανέψει τα ουσιώδη στοιχεία της έρευνας και θα κρίνει τι να συμπεριληφθεί στα αποτελέσματα και τι όχι. Πάντα, όμως, θα πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψη η υποκειμενικότητά του, ως ερευνητή, παρά τις προσπάθειες για αντικειμενική έρευνα». (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008)

«Αυτού του είδους η έρευνα (ποιοτική) χρησιμοποιείται, αντίθετα από την ποσοτική η οποία καταγράφει, σε φαινόμενα τα οποία χρειάζονται επεξήγηση ή ερμηνεία, πάντα όμως σε φυσικό πλαίσιο, στοιχείο που της αποδίδει και την έννοια της νατουραλιστικής» (Δήμιζα, 2014) Αυτός ο προσδιορισμός του χαρακτηρισμού της ποιοτικής μεθόδου ως νατουραλιστικής απορρέει από το γεγονός ότι αυτή ως επιστημονική ερευνητική μέθοδος αντιμετωπίζει τα διάφορα φαινόμενα μέσα στη φυσική τους κατάσταση, δηλαδή τα προσεγγίζει μέσα στο χώρο στον οποίο αυτά συντελούνται και μελετώνται μέσα στο όλο πλαίσιο δημιουργίας τους. (Δήμιζα, 2014)

Στις ποσοτικές έρευνες ανήκουν οι εργαστηριακές, οι πειραματικές, οι δημοσκοπικές. Ένα από τα είδη της ποσοτικής έρευνας είναι και οι περιγραφικές έρευνες. (Αθανασίου, 1997) Στις περιγραφικές έρευνες επιδιώκεται η συστηματική μελέτη θεμάτων που σχετίζονται με την καθημερινή πράξη, ιδιαίτερα σε ένα συγκεκριμένο χώρο, με σκοπό την επισήμανση και την καταγραφή τους. Αυτή όμως

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

η επισήμανση και καταγραφή δε γίνεται σε βάθος, αλλά σε έκταση. Πολλές από τις έρευνες που αφορούν τους τομείς της αγωγής είναι περιγραφικές έρευνες.

Στις ποιοτικές έρευνες ανήκουν η ιστορική έρευνα, η έρευνα δράσης, η ανάλυση περιεχομένου, η εθνογραφική έρευνα, οι ιστορίες ζωής, η βιογραφική έρευνα. Μια πολύ σημαντική ποιοτική έρευνα είναι η μελέτη περίπτωσης. «Η μελέτη περίπτωσης (case study) [...] αφορά τη μελέτη συγκεκριμένων παραδειγμάτων (περιπτώσεων) που αναφέρονται σε πραγματικές ή υποθετικές καταστάσεις. Η περίπτωση μπορεί να είναι η περιγραφή ενός γεγονότος, μιας ανθρώπινης συμπεριφοράς ή συνήθειας, μιας ιστορίας από το δελτίο ειδήσεων ή από το YouTube, μιας ομιλίας, ενός γράμματος». (Βασάλα, 2015)

Η επιτυχία μιας έρευνας έχει στενότερη σχέση και με τα μέσα που θα επιλεγούν. Αυτά μπορεί να είναι: ερωτηματολόγια, παρατήρηση, συνεντεύξεις κ.α. (Αθανασίου, 1997)

Παρά το γεγονός ότι συχνά το ερωτηματολόγιο αμφισβητείται ως προς την επιστημονική του αξία, έχει ευρύτατη χρήση, ειδικά στις ανθρωπιστικές επιστήμες και περισσότερο στις επιστήμες της αγωγής. Αυτό συμβαίνει κυρίως γιατί είναι ένα οικονομικό μέσο, εύχρηστο στη συλλογή πληροφοριών και μάλιστα ποικίλου περιεχομένου, ενώ μεγάλη ποικιλία μπορεί να έχει και το δείγμα των υποκειμένων που το συνθέτουν. Επιπλέον, τα δεδομένα που παρέχει ένα ερωτηματολόγιο, είτε είναι ποσοτικά είτε ποιοτικά, είναι δυνατό να υποβληθούν σε ταξινόμηση, σε επεξεργασία και σε αξιοποίηση σχετικά εύκολα. Ένα ερωτηματολόγιο, ανάλογα με τη μορφή των ερωτήσεων, μπορεί να είναι ερωτηματολόγιο για διερεύνηση γεγονότων ή για διερεύνηση στάσεων και ερωτηματολόγιο ανοιχτό ή κλειστό. (Αθανασίου, 1997)

Σε ένα ερωτηματολόγιο γεγονότων ερευνάται αυτό που πραγματικά έγινε και οι

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

απόψεις των υποκειμένων για το γεγονός, ενώ ένα ερωτηματολόγιο στάσεων απευθύνεται περισσότερο στις στάσεις και στα ενδιαφέροντα των υποκειμένων. Σε ένα ανοιχτό ερωτηματολόγιο όλες οι απαντήσεις μπορούν να γίνουν αποδεκτές, ενώ σε ένα κλειστό μόνο μια απάντηση μπορεί να είναι ορθή. Στις ανοιχτές ερωτήσεις η απάντηση μπορεί να είναι απολύτως ελεύθερη και αδέσμευτη ή ελεύθερη, αλλά με κάποιους περιορισμούς ως προς το περιεχόμενο και την έκταση. Οι κλειστές ερωτήσεις μπορεί να απαιτούν μια μονολεκτική απάντηση (ναι ή όχι), να είναι ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής, ιεράρχησης των απαντήσεων, σωστού/λάθους, σύζευξης, ερωτήσεις για διερεύνηση στάσεων ή ερωτήσεις με ποσοτική και ποιοτική διαβάθμιση των απαντήσεων. Η χρήση του ερωτηματολογίου είναι δυνατόν να γίνει, είτε με την άμεση συμμετοχή του/της ερευνητή/τριας, είτε με τη βοήθεια συνεργατών, αν ο ίδιος/α ερευνητής/τρια δεν μπορεί να επιδώσει τα ερωτηματολόγια ή με ηλεκτρονική/ταχυδρομική αποστολή αυτών. Η ερευνητική εργασία που χρησιμοποιεί ως μέσο το ερωτηματολόγιο θα τελειώσει με την αποδελτίωση των πληροφοριών που αυτό παρέχει και με την ταξινόμησή τους σε γραφήματα και πίνακες, αν οι πληροφορίες είναι ποσοτικές, ή τον λεκτικό σχολιασμό τους, αν είναι ποιοτικές. Οι πληροφορίες των κλειστών ερωτήσεων είναι, κατά κύριο λόγο ποσοτικές και άρα πιο εύκολες στην αποδελτίωσή τους, ενώ στις ανοιχτές ερωτήσεις απαιτείται πάντα πολύ μεγάλη προσοχή, ιδιαίτερα αν η πρόθεση είναι να αξιοποιηθούν οι πληροφορίες περισσότερο ποιοτικά και λιγότερο ποσοτικά.

Η παρατήρηση, ως δεύτερο ερευνητικό μέσο, χρησιμοποιείται ευρύτατα. Περισσότερο στις ποιοτικές έρευνες, όπως είναι η μελέτη περίπτωσης, αλλά και στις ποσοτικές. Αυτή η επιλογή οφείλεται στο γεγονός ότι παρέχει τη δυνατότητα σε αυτόν/ή που διεξάγει την έρευνα να παρακολουθεί από κοντά και να καταγράφει με άμεσο τρόπο στάσεις, προτιμήσεις και συμπεριφορές. Μια παρατήρηση μπορεί να

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

είναι μη συμμετοχική ή συμμετοχική. (Αθανασίου, 1997) Στην πρώτη η συμμετοχή του/της ερευνητή/τριας είναι έμμεση. Παρακολουθεί συλλογικές ή ατομικές συμπεριφορές χωρίς να παρεμβαίνει ο/ ίδιος/α, καταγράφοντας τις πληροφορίες που τον/την ενδιαφέρουν. Στη δεύτερη περίπτωση οι δυσκολίες είναι μεγαλύτερες, καθώς ο ερευνητής/τρια πρέπει να είναι παρατηρητής/τρια και παρατηρούμενος/η συγχρόνως. Μια δυσκολία μπορεί να είναι ότι δεν είναι δυνατόν να έχουν προβλεφθεί με απόλυτη ακρίβεια όλες οι εξελίξεις και ότι μπορεί να προκύψουν αστάθμητοι παράγοντες, μια άλλη μπορεί να απορρέει από το μέγεθος του δείγματος και μια τρίτη, αυτή που απορρέει από το γεγονός ότι η παρατήρηση αφορά ανθρώπινες συμπεριφορές, όπως συμβαίνει στο χώρο του σχολείου, οι οποίες είναι γενικώς δύσκολο να ερμηνευτούν, έχοντας με απόλυτη ασφάλεια εξαλειφθεί ο κίνδυνος της παράλειψης βασικών πληροφοριών. Κάποιες από τις δυσκολίες περιορίζονται αν ο/η παρατηρητής/τρια επισκεφτεί νωρίτερα τους χώρους και τα άτομα της παρατήρησής του τόσο, ώστε να αναπτυχθεί οικειότητα και εμπιστοσύνη μεταξύ τους και βέβαια με την πολύ καλή γνώση του αντικειμένου και των στόχων της έρευνας. Συχνά, επίσης, κάποιοι/ες ερευνητές/τριες, προκειμένου να ελαχιστοποιήσουν τέτοια ελλείμματα, χρησιμοποιούν κατά την παρατήρηση την ηχογράφηση ή τη βιντεοσκόπηση όσων συμβαίνουν στο χώρο.

Ένα πολύ σημαντικό θέμα, το οποίο πρέπει να απασχολήσει σοβαρά όποιον/α προβαίνει σε μια ερευνητική εργασία, είναι το δείγμα της έρευνας. «Με τον όρο “δείγμα” σε μια έρευνα, [...], εννοούμε τον τελικό αριθμό των ατόμων, που επιλέγονται με διάφορες τεχνικές, προκειμένου να λάβουν μέρος σε μια έρευνα». (Αθανασίου, 1997) Για παράδειγμα δεν μπορούν να αποτελέσουν δείγμα για μια έρευνα που θα αφορά την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και οι 69.000 (Θεριανός, 2013) περίπου εκπαιδευτικοί αυτής της βαθμίδας. Το δείγμα, το οποίο θα πρέπει να επιλέξει

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

ο/η ερευνητής/τρια θα πρέπει να είναι τόσο, ώστε και να επιτρέπει το εφικτό της έρευνας, αλλά και να μπορούν τα όποια ευρήματα να γενικευτούν. Το δείγμα θα πρέπει να είναι αντιπροσωπευτικό και «αντιπροσωπευτικό θεωρείται ένα δείγμα, όταν έχει όλα τα γνωρίσματα του γενικότερου πληθυσμού από τον οποίο προέρχεται». (Αθανασίου, 1997) Ένας πολύ σημαντικός τρόπος που δίνει σε σημαντικό βαθμό αντιπροσωπευτικότητα είναι η απλή τυχαία δειγματοληψία, κατά την οποία όλα τα μέλη ενός πληθυσμού ή μιας ομάδας έχουν τις ίδιες ευκαιρίες να επιλεγούν στο τελικό δείγμα.

4. Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Καθώς συμβατικά οι επιστημονικές έρευνες διακρίνονται σε ποσοτικές και ποιοτικές, αποφασίστηκε να ακολουθηθούν και οι δύο στη μελέτη του παραπάνω θέματος, ώστε να προκύψουν οι απαντήσεις στα τεθέντα ερωτήματα και η επαλήθευση των υποθέσεων, αφού το θέμα θα έχει εξεταστεί τόσο σε έκταση όσο και σε βάθος. Τα μέσα που αξιοποιηθήκαν είναι το ερωτηματολόγιο και η παρατήρηση.

Το ερωτηματολόγιο επιδόθηκε προσωπικά από την ερευνήτρια σε 60 νηπιαγωγούς, οι οποίοι/ες το συμπλήρωσαν ανώνυμα σε έτερο χρόνο από αυτόν της επίδοσης. Το δείγμα δηλαδή αποτέλεσαν εκπαιδευτικοί της προσχολικής ηλικίας που εργάζονται στο δημόσιο ελληνικό σχολείο στην πόλη της Λαμίας. Το ερωτηματολόγιο δόθηκε στα υποκείμενα του δείγματος στις 18 Δεκεμβρίου 2017, ημέρα Δευτέρα και συλλέχθηκε ξανά από την ερευνήτρια μετά από τρεις ημέρες. Αποφασίστηκε επίσης η ατομική συμπλήρωση του ερωτηματολογίου να μη γίνει παρουσία της ερευνήτριας, αφού αυτή η επιλογή έχει τα πλεονεκτήματα ότι εξασφαλίζεται η ανωνυμία, η μεγαλύτερη ελευθερία σκέψης και η άνεση χρόνου των υποκειμένων. Δεν θεωρήθηκε ότι θα μπορούσαν να προκύψουν προβλήματα κατανόησης, καθώς πολλές ερωτήσεις είναι κλειστού τύπου, αλλά και από τις

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

ανοιχτού τύπου δεν θα δημιουργούνταν δυσκολίες, αφού θα προηγούνταν προφορική ενημέρωση των υποκειμένων για το σκοπό της έρευνας και θα δίνονταν οι απαραίτητες διασαφηνίσεις. Τόσο οι κλειστού τύπου όσο και οι ανοιχτού ερωτήσεις αποσκοπούσαν στη διερεύνηση γεγονότων κυρίως και ως ένα βαθμό στάσεων, όπως η τελευταία ερώτηση για τους λόγους που θα προβληματιζόταν ο/η εκπαιδευτικός σχετικά με το φύλο της κούκλας τάξης. Οι παράγοντες που μελετήθηκαν ήταν από τη μία μεριά το φύλο (αγόρι ή κορίτσι) του νηπίου, ο οποίος λειτούργησε ως η ανεξάρτητη μεταβλητή της έρευνας, και από την άλλη η κούκλα (είδος, χαρακτηριστικά, κατασκευή, εμφύχωση), ο οποίος αποτέλεσε την εξαρτημένη μεταβλητή, αυτή που αλλάζει μέσα από την επίδραση της ανεξάρτητης. Μόνο σε δύο ερωτήσεις του ερωτηματολογίου η κούκλα αποτέλεσε την ανεξάρτητη μεταβλητή και η εξαρτημένη ήταν η επικοινωνία των νηπίων μεταξύ τους μέσω της κούκλας και η προσέγγιση διαφόρων θεμάτων μέσω αυτής. Τα δεδομένα που προέκυψαν ήταν περισσότερο ποσοτικά, κυρίως μέσα από τις κλειστού τύπου ερωτήσεις, όπως για παράδειγμα οι ερωτήσεις σχετικά με το είδος της κούκλας ή τη μορφή ηρώων που προτιμούν τα αγόρια ή τα κορίτσια, όπως η ερώτηση για το φύλο της κούκλας τάξης ή η ερώτηση για τα χαρακτηριστικά που προσδίδουν τα αγόρια ή τα κορίτσια στην κούκλα τους κατά την κατασκευή της, μια ερώτηση που μπορεί να αξιοποιηθεί ποιοτικά για την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με το πώς έχουν διαμορφωθεί τα στερεότυπα του φύλου στη νηπιακή ηλικία.

Το δεύτερο μέσο που χρησιμοποιήθηκε ήταν η μελέτη περίπτωσης με παρατήρηση. Το δείγμα για αυτό το δεύτερο μέρος της έρευνας αποτέλεσε η μία τάξη του 28^{ου} Ολοήμερου Νηπιαγωγείου Λαμίας. Η ερευνητική διαδικασία πραγματοποιήθηκε στις 31 Μαΐου 2018, ημέρα Πέμπτη. Τα παιδιά – υποκείμενα του δείγματος ήταν 12. Από αυτά τα δέχταν αγόρια και τα έκορίτσια, από τα αγόρια 5

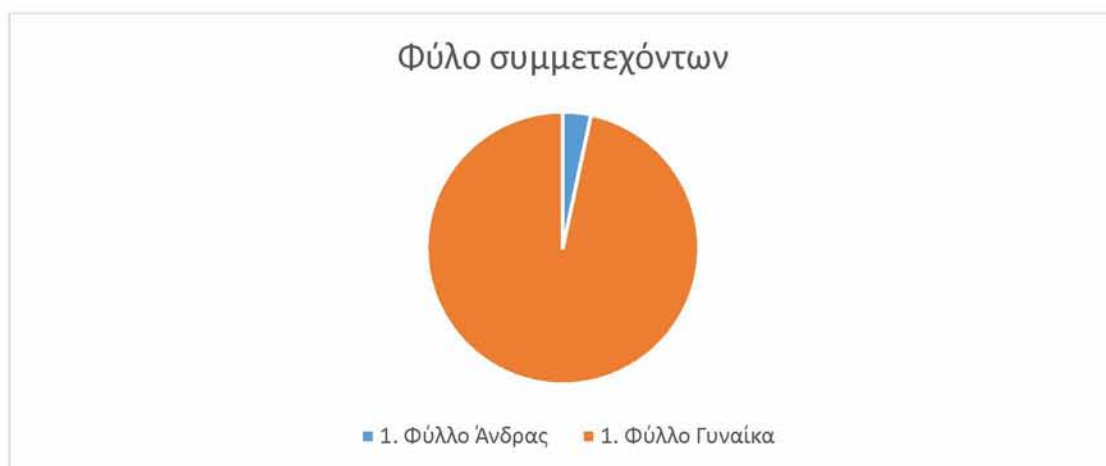
Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

νήπια και 1 προνήπιο και από τα κορίτσια 4 νήπια και 2 προνήπια. Ο στόχος αυτού του μέρους της έρευνας είχε κυρίως ποιοτικά χαρακτηριστικά, δηλαδή να διαπιστωθούν συγκεκριμένες αντιλήψεις και συμπεριφορές ως προς το ρόλο του φύλου, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν επιδιώχθηκε να συλλεχθούν και ποσοτικά δεδομένα. Οι μεταβλητές παρέμειναν ίδιες, όπως και στο ερωτηματολόγιο (το φύλο η ανεξάρτητη μεταβλητή και η κούκλα/το παιχνίδι η εξαρτημένη μεταβλητή. Για την όσο γίνεται περισσότερη αποφυγή προβλημάτων η ερευνήτρια είχε προηγούμενη επαφή και επικοινωνία με τα παιδιά του νηπιαγωγείου και είχε δημιουργηθεί κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ τους.

Η παρατήρηση είχε συμμετοχική μορφή. Δηλαδή η ερευνήτρια προχώρησε σε μια σχεδιασμένη από πριν δράση, στην οποία είχε και η ίδια συμμετοχή, περιορισμένη ωστόσο.

Αποτελέσματα

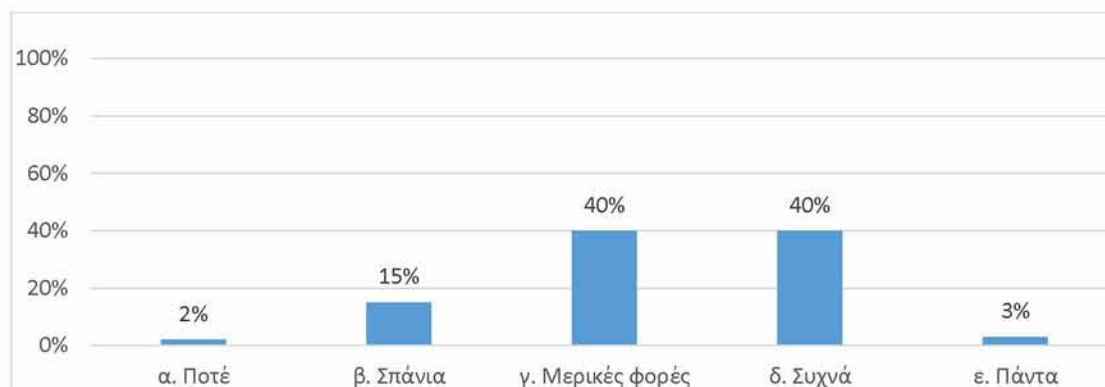
5.1 Αποτελέσματα ερωτηματολογίου

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

2. Χρησιμοποιείτε την κούκλα ως μέσο διδασκαλίας στο νηπιαγωγείο;

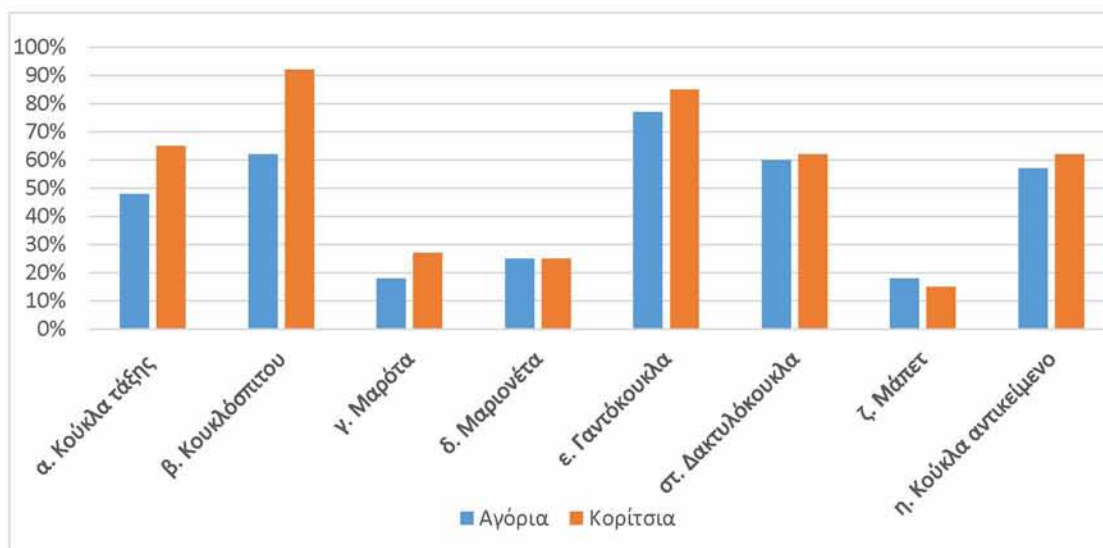
Το μεγαλύτερο μέρος των νηπιαγωγών που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο, φαίνεται να χρησιμοποιεί την κούκλα ως μέσο διδασκαλίας με αρκετή συχνότητα, όχι όμως πάντα, ενώ ένα πολύ μικρό ποσοστό δεν τη χρησιμοποιεί ποτέ ή τη χρησιμοποιεί σπάνια.

3. Ποια από τα παρακάτω είδη κούκλας χρησιμοποιούνται από τα αγόρια και ποια από τα κορίτσια;

Από τις απαντήσεις των νηπιαγωγών φαίνεται πως και τα αγόρια και τα κορίτσια χρησιμοποιούν περισσότερο ορισμένα ήδη κούκλας σε σχέση με κάποια άλλα. Συγκεκριμένα χρησιμοποιούν και τα δύο φύλα σε μεγάλο βαθμό την κούκλα τάξης, την κούκλα του κουκλόσπιτου, τη γαντόκουκλα, τη δαχτυλόκουκλα και την κούκλα αντικείμενο. Αντίθετα δε χρησιμοποιούν τόσο τη μαρότα, τη μαριονέτα και τη μάπετ. Σε όλα τα είδη κούκλας παρατηρούμε πως τα κορίτσια τα χρησιμοποιούν σε μεγαλύτερο βαθμό από τα αγόρια, χωρίς όμως σημαντική διαφορά. Εξαίρεση αποτελούν οι κούκλες μάπετ που με πολύ μικρή διαφορά φαίνεται να τη χρησιμοποιούν περισσότερο τα αγόρια, ενώ την κούκλα του κουκλόσπιτου βλέπουμε πως τα κορίτσια τη χρησιμοποιούν σε αρκετά μεγαλύτερο βαθμό από τα αγόρια.

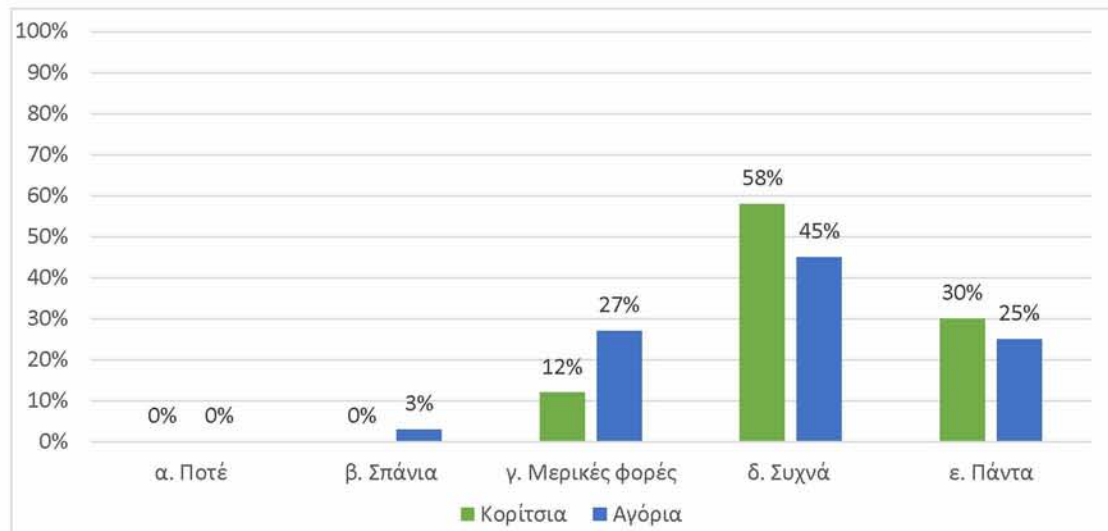
Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

4. Πιστεύετε ότι η κούκλα βοηθά τα παιδιά στις προσεγγίσεις διαφόρων θεμάτων; Πόσο τα αγόρια και πόσο τα κορίτσια;

Εδώ βλέπουμε πως οι περισσότεροι νηπιαγωγοί πιστεύουν ότι η κούκλα βοηθά τα παιδιά στις προσεγγίσεις θεμάτων πολύ συχνά ή και πάντα, ενώ λίγοι πιστεύουν ότι βοηθάει μερικές φορές και ελάχιστοι σπάνια. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τα κορίτσια, βλέπουμε πως σχεδόν όλοι οι νηπιαγωγοί πιστεύουν πως η κούκλα βοηθά συχνά και πάντα, ενώ λίγοι μερικές φορές και κανείς σπάνια. Για τα αγόρια παρατηρούμε πως και γι' αυτά οι περισσότεροι νηπιαγωγοί πιστεύουν πως η κούκλα βοηθά στις προσεγγίσεις αρκετά συχνά, όχι όμως σε τόσο μεγάλο βαθμό όσο τα κορίτσια. Ελάχιστοι πιστεύουν ότι σπάνια τα βοηθάει.

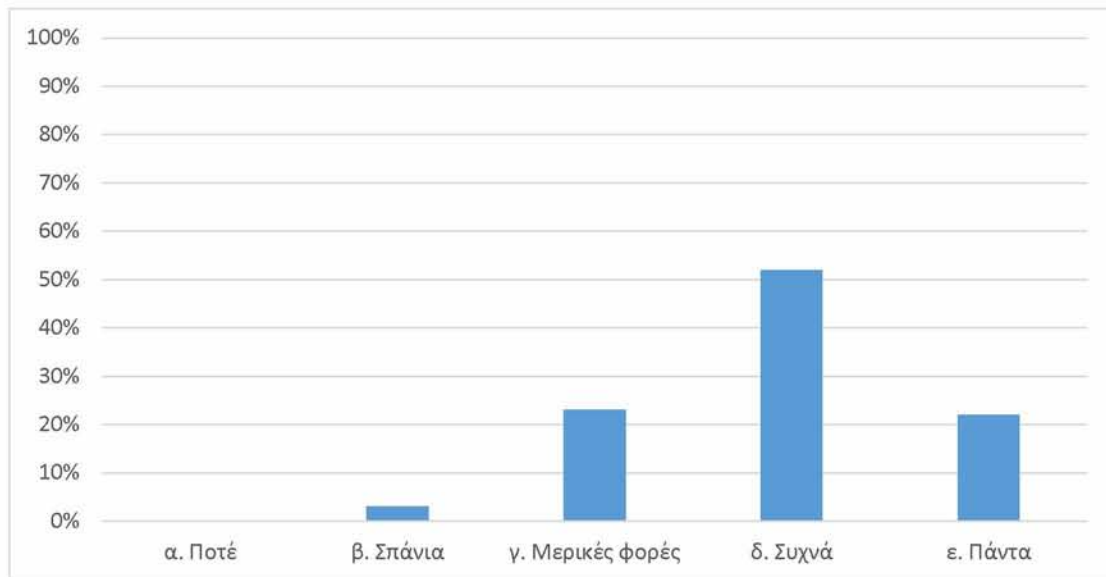
Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

5. Πιστεύετε ότι η χρήση της κούκλας βοηθά στην καλλιέργεια της επικοινωνίας μεταξύ αγοριών-κοριτσιών;

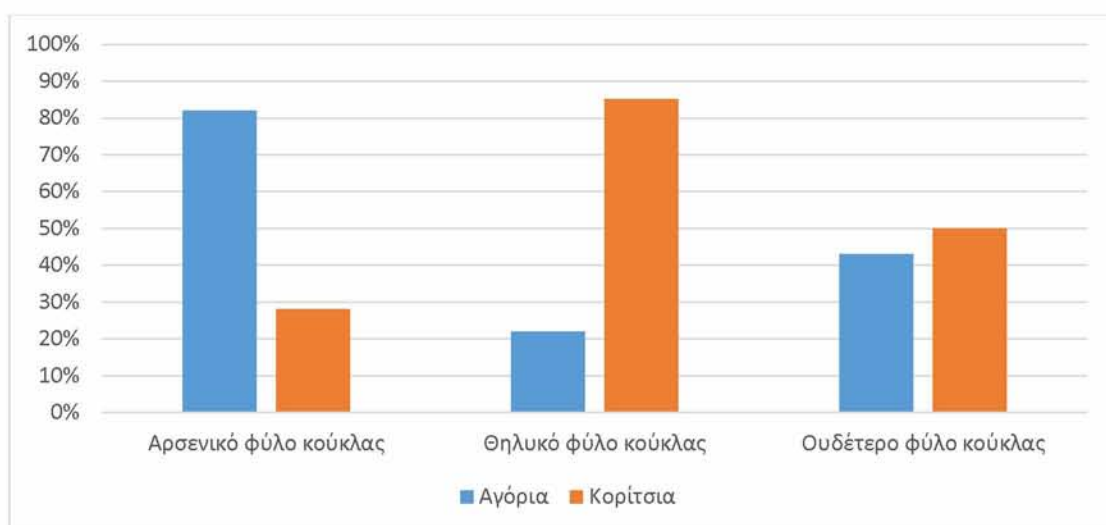
Εδώ παρατηρούμε πως οι περισσότεροι νηπιαγωγοί πιστεύουν ότι η κούκλα βοηθά συχνά στο να καλλιεργηθεί η επικοινωνία μεταξύ των δύο φύλων, ενώ ένα σημαντικό ποσοστό πιστεύει ότι βοηθούν πάντα ή μερικές φορές. Ελάχιστοι πιστεύουν πως η κούκλα σπάνια βοηθά τα παιδιά. Επομένως βλέπουμε πως οι νηπιαγωγοί σε γενικές γραμμές πιστεύουν πως η κούκλα βοηθά στο να επικοινωνούν τα δύο φύλα μεταξύ τους.

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

6. Με τι φύλο κούκλας προτιμούν τα παιδιά να παίζουν στο νηπιαγωγείο;

Από τις απαντήσεις των νηπιαγωγών παρατηρούμε πως τα και αγόρια και τα κορίτσια προτιμούν σε πολύ μεγάλο βαθμό να παίζουν με κούκλες του δικού τους φύλου αντίστοιχα, ενώ προτιμούν σε πολύ μικρότερο βαθμό να παίζουν με κούκλες του αντίθετου. Επίσης και τα δύο φύλα φαίνεται να προτιμούν σχεδόν στον ίδιο βαθμό να παίζουν με κούκλες ουδέτερου φύλου.

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

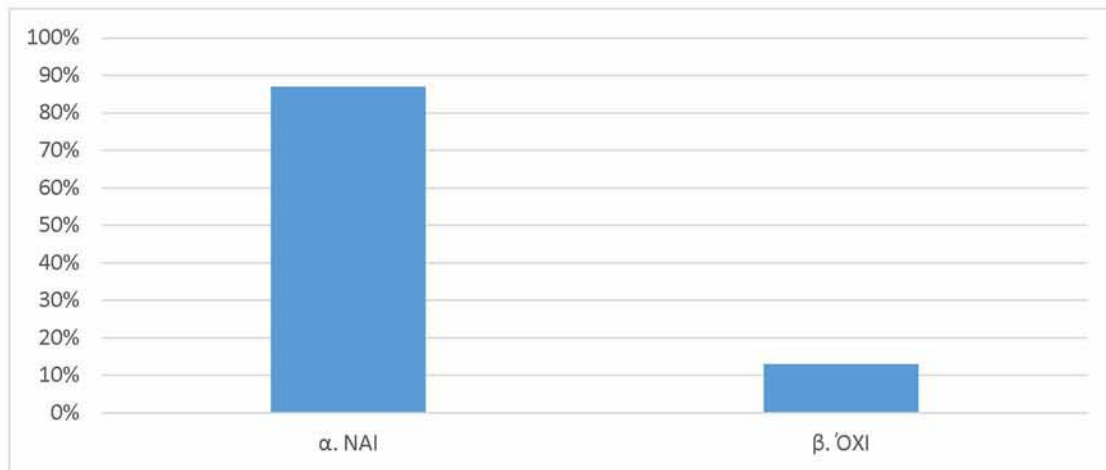
7. Στην κατασκευή της κούκλας, τι χαρακτηριστικά βάζουν τα αγόρια και τι τα κορίτσια;

Όλοι οι νηπιαγωγοί απάντησαν πως και τα αγόρια και τα κορίτσια βάζουν τουλάχιστον τα βασικά χαρακτηριστικά στην κούκλα που κατασκευάζουν (δηλ. μάτια, μύτη, στόμα). Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τα αγόρια, το μεγαλύτερο ποσοστό των νηπιαγωγών ανέφερε πως προσθέτουν επιπλέον κοντά μαλλιά. Αρκετοί επίσης ανέφεραν πως βάζουν ρούχα όπως παντελόνι και μπότες, αλλά και μουστάκι και γένια. Ορισμένοι ακόμη απάντησαν πως φαίνεται προτιμούν συγκεκριμένα χρώματα, τα οποία θεωρούν «αγορίστικα» (π.χ. μπλε) και αποφεύγουν άλλα πιο ανοιχτόχρωμα καθώς είναι «κοριτσίστικα» (π.χ. ροζ). Ελάχιστοι ακόμη ανέφεραν την προσθήκη πολεμικών αξεσουάρ κι εργαλείων. Επιπλέον, όσον αφορά τα κορίτσια, ένα πολύ μεγάλο μέρος των νηπιαγωγών απάντησε πως προσθέτουν μακριά μαλλιά και αξεσουάρ μαλλιών. Αρκετοί ακόμη συμπλήρωσαν πως συνηθίζουν να προσθέτουν πολύχρωμα ρούχα και βλεφαρίδες και μερικοί είπαν επίσης πως χρησιμοποιούν αξεσουάρ και κοσμήματα.

8α. Στην παρακολούθηση μιας κουκλοθεατρικής παράστασης παρατηρείτε το ίδιο ενδιαφέρον κι από τα δύο φύλα;

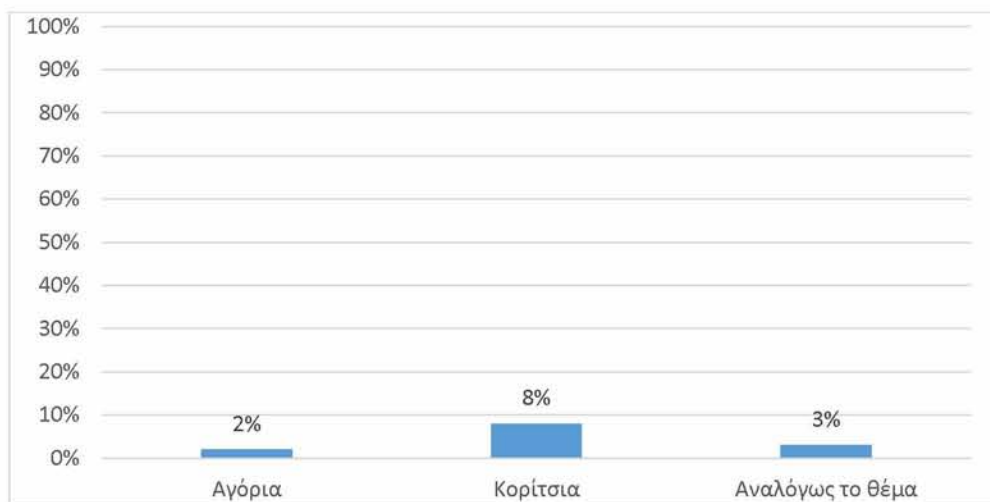
Σχεδόν όλοι οι νηπιαγωγοί απάντησαν πως παρατηρούν το ίδιο ενδιαφέρον κι από τα αγόρια κι από τα κορίτσια, ενώ ένας πολύ μικρός αριθμός απάντησε πως παρατηρεί περισσότερο ενδιαφέρον από ένα από τα δύο φύλα.

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

8β. Αν ΌΧΙ, από ποιο φύλο παιδιού εντοπίζετε μεγαλύτερο ενδιαφέρον;

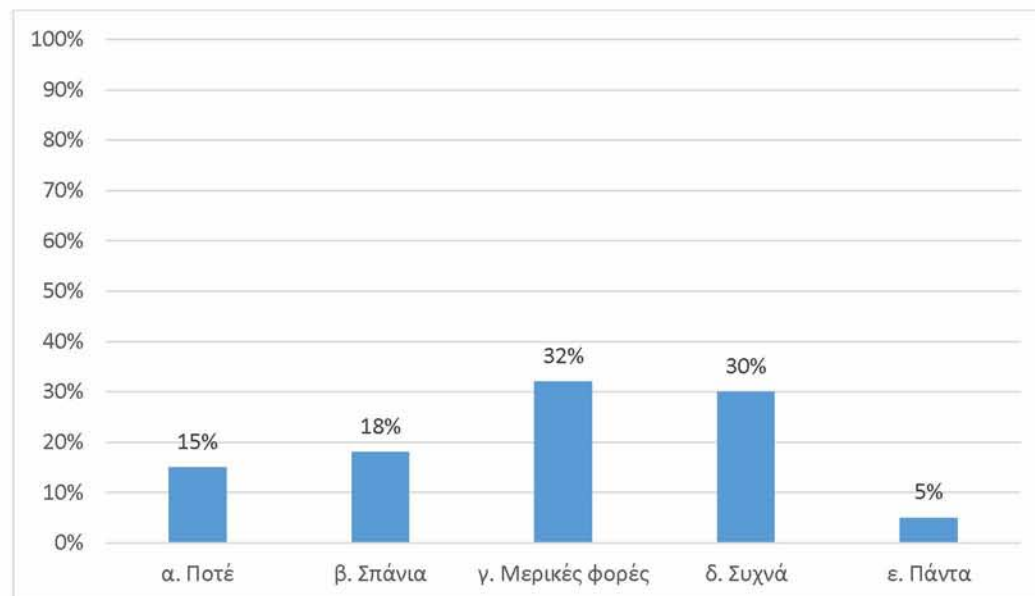
Από τα άτομα που απάντησαν ότι παρατηρούν μεγαλύτερο ενδιαφέρον από ένα συγκεκριμένο φύλο, τα περισσότερα απάντησαν πως παρατηρούν από τα κορίτσια κι ένα ότι παρατηρεί από τα αγόρια, ενώ ένας μικρός αριθμός απάντησε ότι το ενδιαφέρον που θα παρουσιάσει το κάθε φύλο εξαρτάται από το θέμα της παράστασης.

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

9. Θεωρείτε ότι τα αγόρια προτιμούν κυρίως να βλέπουν παραστάσεις που πρωταγωνιστούν ήρωες του ίδιου φύλου;

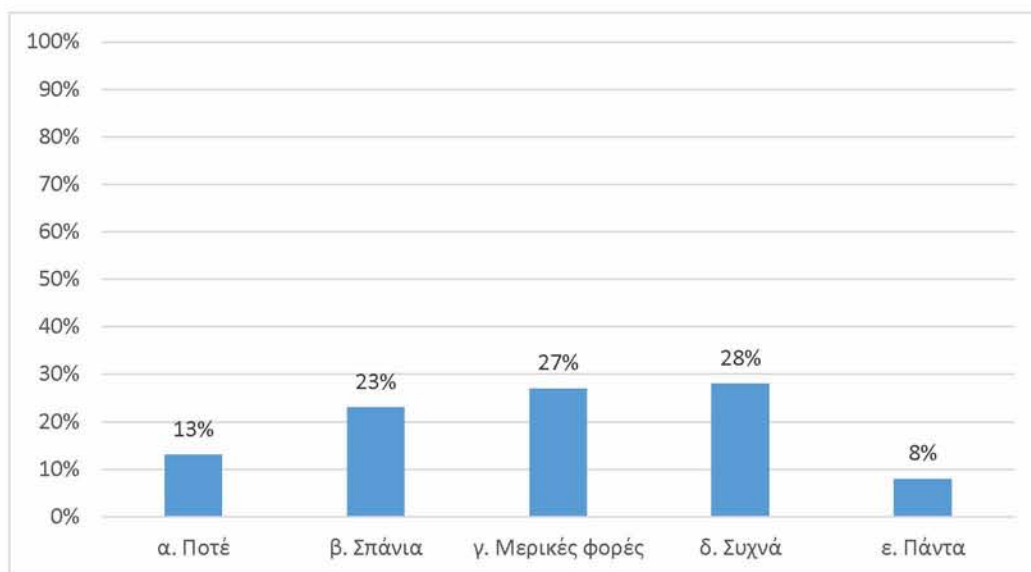
Οι περισσότεροι νηπιαγωγοί βλέπουμε πως πιστεύουν ότι τα αγόρια προτιμούν μερικές φορές και συχνά να βλέπουν παραστάσεις με ήρωες του φύλου τους, όμως ένα σημαντικό ποσοστό απάντησε επίσης ότι προτιμούν σπάνια ή και ποτέ. Ελάχιστοι απάντησαν ότι πάντα το προτιμούν.

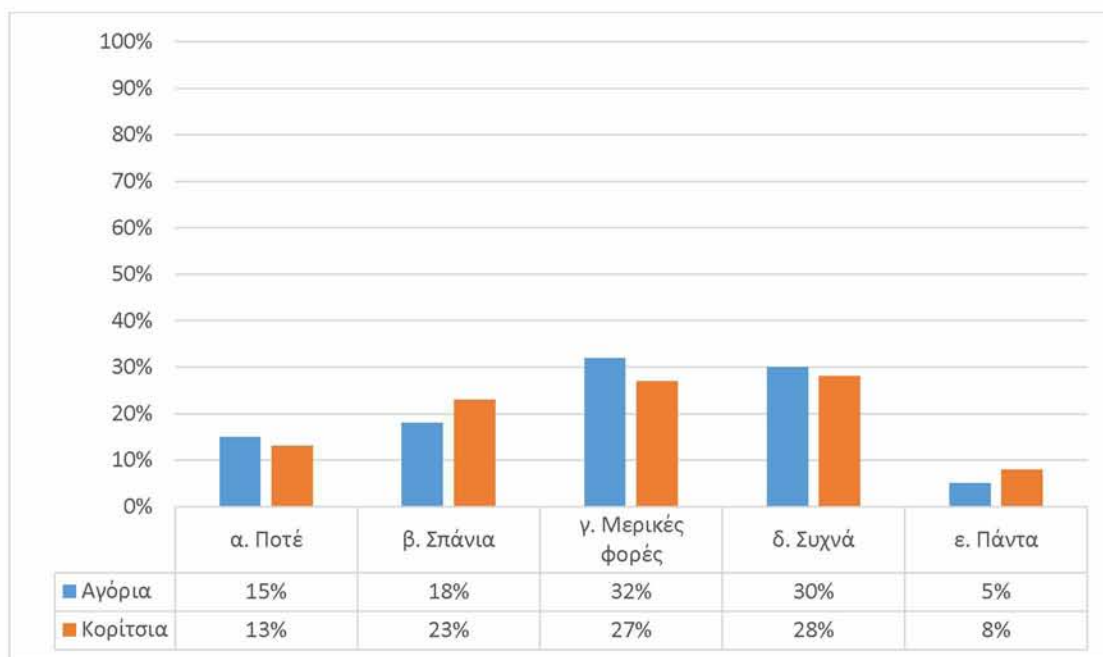
10. Θεωρείτε ότι τα κορίτσια προτιμούν κυρίως να βλέπουν παραστάσεις που πρωταγωνιστούν ήρωες του ίδιου φύλου;

Και στα κορίτσια παρατηρούμε πως οι περισσότεροι νηπιαγωγοί πιστεύουν ότι προτιμούν συχνά και μερικές φορές να βλέπουν παραστάσεις με ήρωες του δικού τους φύλου, ενώ ένα σημαντικό ποσοστό πιστεύει ότι προτιμούν σπάνια ή ποτέ και ελάχιστοι πάντα.

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

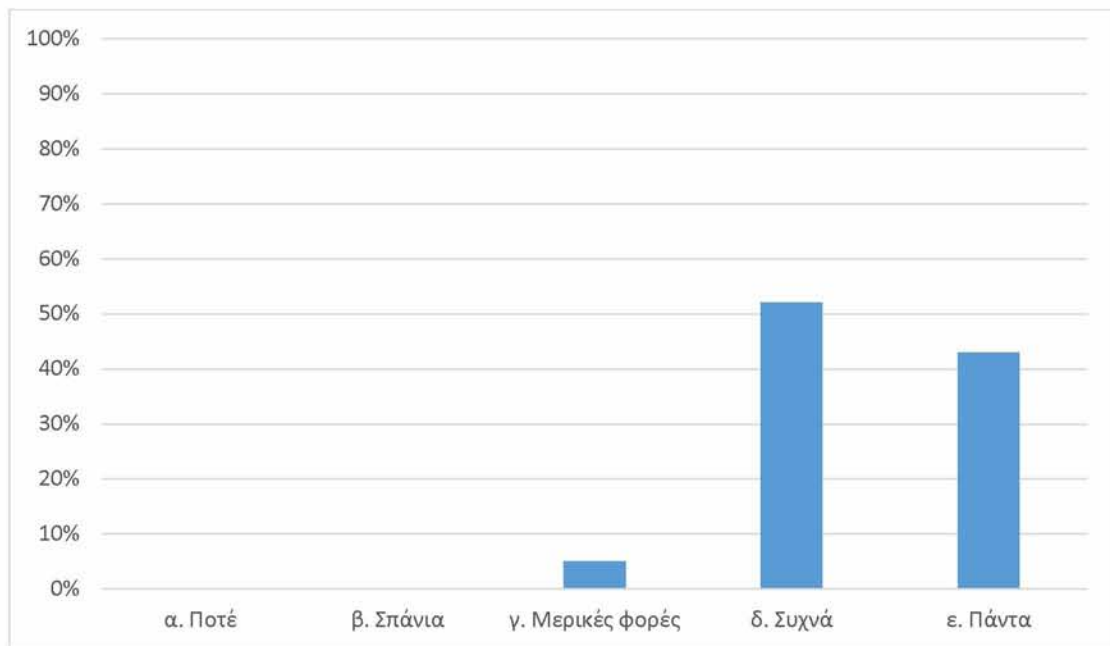
Συγκριτικά, βλέπουμε από τις απαντήσεις των νηπιαγωγών πως τα αγόρια προτιμούν σε λίγο μεγαλύτερο βαθμό από τα κορίτσια να βλέπουν παραστάσεις με ήρωες του δικού τους φύλου.

11. Σε ποιο βαθμό χρησιμοποιείται η γωνιά του κουκλόσπιτου από τα κορίτσια;

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

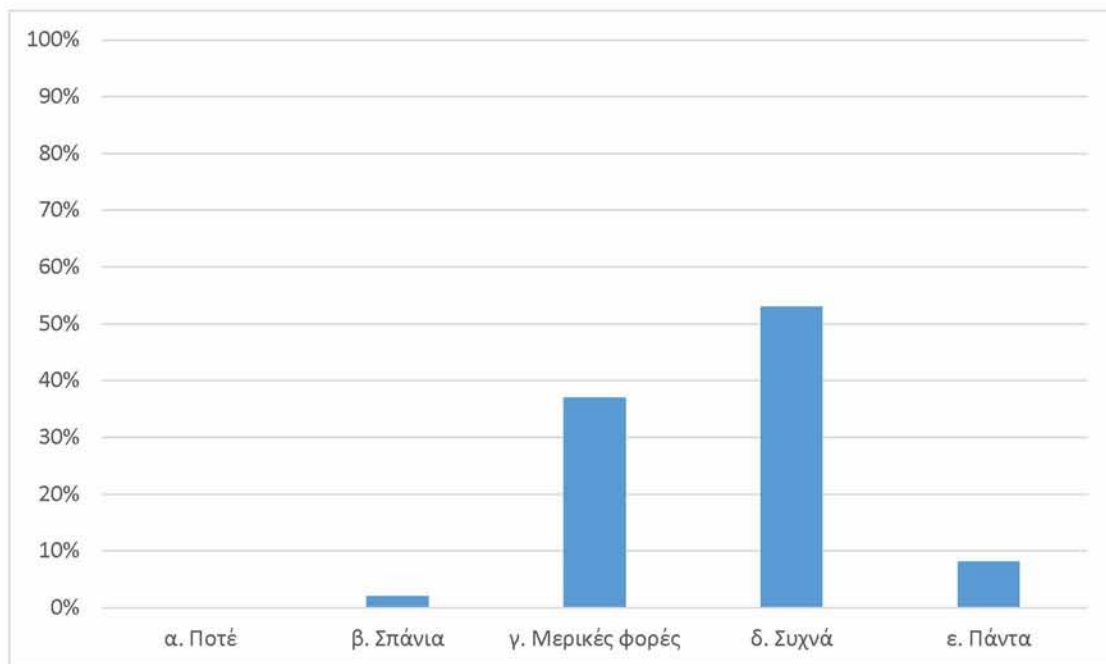
Εδώ βλέπουμε από τις απαντήσεις των νηπιαγωγών ότι τα κορίτσια χρησιμοποιούν σχεδόν πάντα τη γωνιά του κουκλόσπιτου.

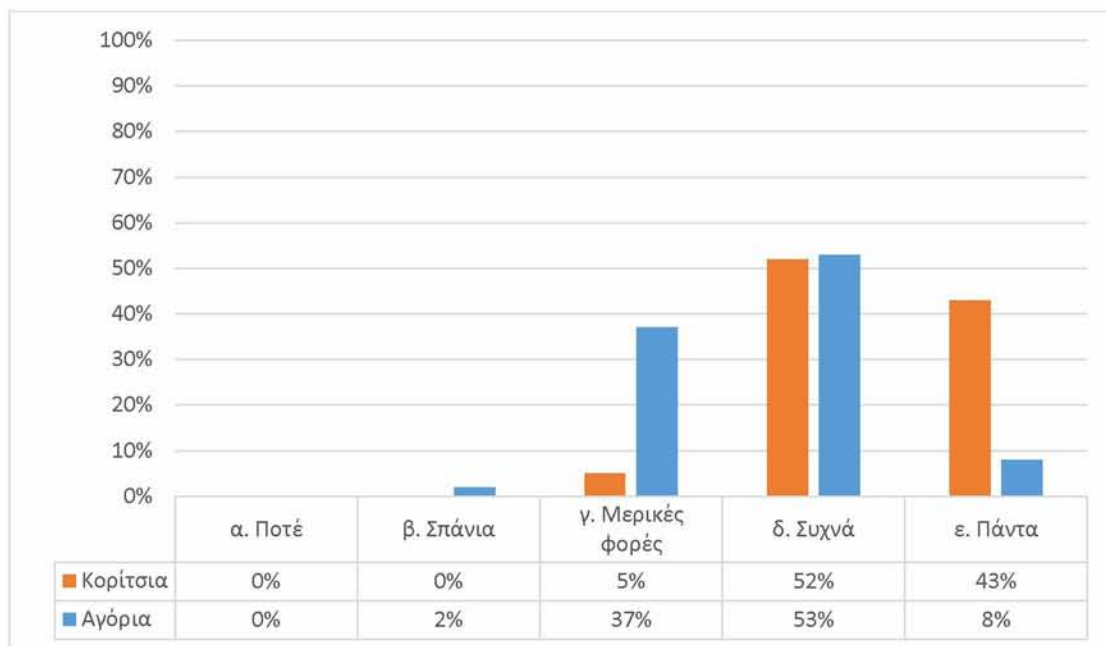
12. Σε ποιο βαθμό χρησιμοποιείται η γωνιά του κουκλόσπιτου από τα αγόρια;

Όσον αφορά τα αγόρια, παρατηρούμε πως χρησιμοποιούν τη γωνιά του κουκλόσπιτου σε μεγαλύτερο βαθμό συχνά και μερικές φορές, ενώ ελάχιστες φορές σπάνια και πάντα.

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

Συγκριτικά, παρατηρούμε πως τα κορίτσια χρησιμοποιούν σε μεγαλύτερο βαθμό από τα αγόρια το κουκλόσπιτο. Και τα δύο φύλα όμως φαίνεται να το επιλέγουν.

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

13. Παρατηρείτε στο κουκλόσπιτο συγκεκριμένες επιλογές ρόλων ανάλογα με το φύλο των παιδιών; (π.χ. μαμά, μπαμπάς, γιοί, κόρες, ζώα κλπ.)

Από το σύνολο των νηπιαγωγών που απάντησαν, ελάχιστοι είπαν πως δεν παρατηρούν καμία συγκεκριμένη επιλογή ρόλων από τα παιδιά στο κουκλόσπιτο. Οι υπόλοιποι, απάντησαν πως τα παιδιά συνηθίζουν να υιοθετούν ρόλους που είναι αντίστοιχοι με το φύλο τους. Πιο συγκεκριμένα, τα κορίτσια συνηθίζουν να υποδύονται ρόλους: μαμάς, κόρης, νύφης, γιαγιάς, θείας, αδερφής, νονάς, κουμπάρας, δασκάλας και από ζώα: γάτες, κουτάβια, αλεπούδες, λαγουδάκια. Αντίστοιχα, τα αγόρια επιλέγουν ρόλους: μπαμπά, γιού, γαμπρού, παππού, παιδιού στην οικογένεια, υπερηρώων και από ζώα: λιοντάρια, λύκους, σκύλους, άλογα. Επίσης αρκετοί νηπιαγωγοί ανέφεραν πως τα πιο δυναμικά παιδιά συνηθίζουν να επιλέγουν «κυρίαρχους» ρόλους (π.χ. μαμά, μπαμπά), ενώ τα λιγότερο δυναμικά κυρίως ρόλους ζώων. Από το σύνολο των νηπιαγωγών, μόνο ένας/μία απάντησε πως έχει παρατηρήσει και αντιστροφή ρόλων στο κουκλόσπιτο σχετικά με το φύλο.

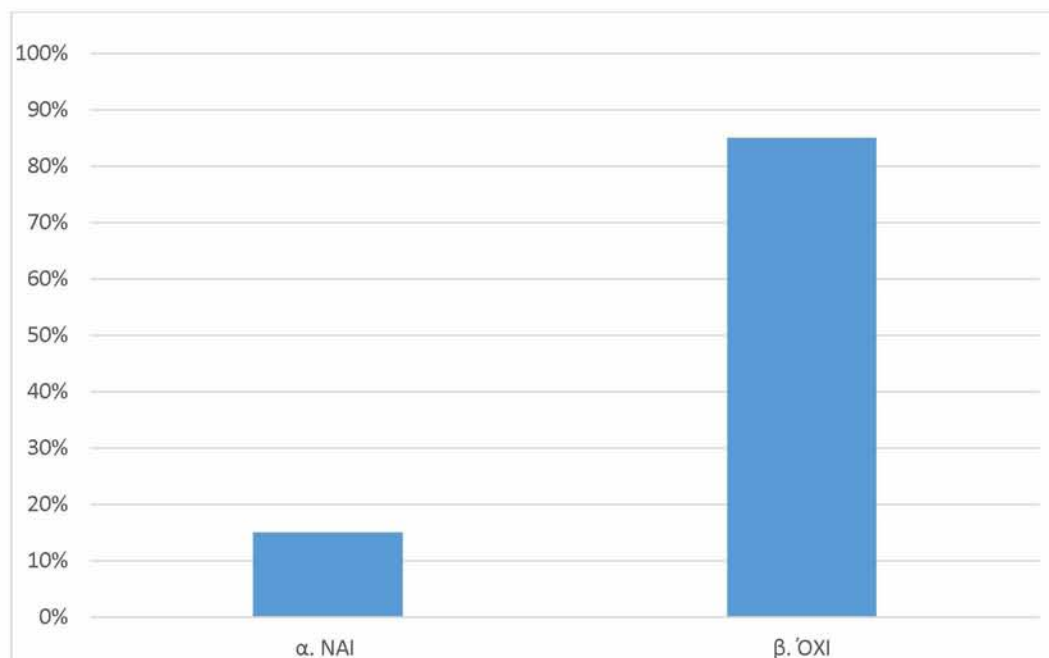
14. Έχετε χρησιμοποιήσει ποτέ ως μέσο διδασκαλίας την κούκλα τάξης;

Πάνω από τα 2/3 των νηπιαγωγών απάντησαν πως έχουν χρησιμοποιήσει την κούκλα τάξης.

15α. Αν αποφασίζατε να φέρετε στα παιδιά μια κούκλα τάξης, θα σας προβλημάτιζε η επιλογή φύλου της κούκλας;

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

Το μεγαλύτερο μέρος των νηπιαγωγών απάντησε πως δε θα τους προβλημάτιζε η επιλογή του φύλου της κούκλας τάξης που θα χρησιμοποιούσε, ενώ ένα πολύ μικρό απάντησε το αντίθετο.

15β. Αν ΝΑΙ, γιατί;

Το μεγαλύτερο μέρος των νηπιαγωγών που απάντησε ότι θα προβληματιζόταν σχετικά με την επιλογή του φύλου της κούκλας ανέφερε σα λόγο το ότι θα τους ενδιέφερε να μπορέσει να επιτευχθεί ο στόχος του θέματος που εισάγει η κούκλα και γι' αυτό θα τους προβλημάτιζε η επιλογή του φύλου της. Λίγοι ακόμη ανέφεραν πως δε γνωρίζουν αν πρέπει να φέρουν κάποιο συγκεκριμένο φύλο κούκλας ή ότι θα έφερναν δύο κούκλες -μια από το κάθε φύλο- για να προσελκύσει το ενδιαφέρον όλων των παιδιών. Επίσης ελάχιστοι ακόμη ανέφεραν πως θα προβληματίζονταν γιατί θα ήθελαν να ταυτιστούν όλα τα παιδιά με την κούκλα τάξης κι όχι μόνο του ίδιου φύλου, ενώ ένα άτομο είπε πως θα έφερνε μια κούκλα ουδέτερου φύλου στην τάξη ώστε να κερδίσει το ενδιαφέρον όλων των παιδιών.

5.2 Αποτελέσματα παρατήρησης

Στη φάση της παρατήρησης τα νήπια και τα προνήπια χωρίστηκαν σε δύο ομάδες με κριτήριο το φύλο τους. Έτσι προέκυψαν δύο ομάδες, από τις οποίες η μία αποτελούνταν από 6 αγόρια και η άλλη από 6 κορίτσια. Μοιράστηκαν σε όλα τα παιδιά διάφορα χαρτόνια σε πολλά χρώματα και τους δόθηκε η οδηγία να φτιάξουν ο καθένας/καθεμιά τη δική του/της κούκλα, χρησιμοποιώντας όποιο από αυτά τα χαρτόνια θέλουν και όπως θέλουν, χωρίς καμιά επιπλέον κατεύθυνση για το πώς θα μοιάζει ή τι φύλο θα έχει αυτή. Αφού έκοψαν, λοιπόν, τα παιδιά τα χαρτόνια με ψαλίδι, οι 11 από τους/τις 12 μαθητές/τριες έφτιαζαν τα χαρακτηριστικά του προσώπου με μαρκαδόρο και μόνο 1 παιδί έκοψε χαρτόνια και τα πρόσθεσε στο πρόσωπο. Η ερευνήτρια στην προσπάθειά της να μην κατευθύνει τις επιλογές και τις απαντήσεις των παιδιών, δεν προχώρησε σε ερωτήσεις προς τα παιδιά σχετικά με το φύλο της κούκλας, αν είναι αγόρι ή κορίτσι, αλλά ρώτησε μόνο τα παιδιά το όνομα που το καθένα έδωσε στην κούκλα του και προχώρησε σε παρατήρηση των χαρακτηριστικών της κατασκευής τους, ώστε να διαπιστωθεί μέσα από αυτά το φύλο. Όλα τα κορίτσια είχαν δώσει γυναικείο όνομα στην κούκλα τους και από τα αγόρια τα 5 έδωσαν ανδρικό όνομα και το 1 ουδέτερο, ωστόσο, όταν μιλούσε και αυτό το αγόρι για την κούκλα του, χρησιμοποιούσε το αρσενικό άρθρο. Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά που έβαλαν στις κούκλες τους αγόρια και κορίτσια παρατηρηθήκαν: Από τα αγόρια, 5 από τα 6 έβαλαν κοντά μαλλιά και το ένα δεν έβαλε καθόλου. Επίσης όλα είχαν βάλει τα βασικά χαρακτηριστικά (ματιά, μύτη, στόμα) και μόνο 2 πρόσθεσαν και βλεφαρίδες. Ως ενδυμασία έβαλαν όλα παντελόνι και μπλούζα κι ένα από αυτά πρόσθεσε σαν αξεσουάρ κι ένα τσεκούρι. Από χρώματα, χρησιμοποίησαν 5 από τα 6 το ροζ για να αποδώσουν το δέρμα και στα ρούχα κυρίως γαλάζιο, αλλά και

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

πράσινο, κόκκινο, κίτρινο και πορτοκαλί. Τα κορίτσια 4 στα 6 πρόσθεσαν μακριά μαλλιά, 2 από αυτά πρόσθεσαν βλεφαρίδες και φρύδια, ενώ τα υπόλοιπα 4 ζωγράρισαν (το 1 έκοψε από χαρτόνια) τα βασικά χαρακτηριστικά (δηλ. μάτια, μύτη, στόμα). Όσον αφορά την ενδυμασία, 5 στα 6 κορίτσια έβαλαν φόρεμα ως ρούχο και μόνο 1 έβαλε μπλούζα και παντελόνι. Από χρώματα χρησιμοποίησαν όλα το ροζ ως δέρμα και για τα ρούχα κυρίως χαρτόνια με διάφορα σχήματα και χρώματα, όπως πορτοκαλί, πράσινο, ροζ. Δε χρησιμοποίησε κανένα το γαλάζιο σε αντίθεση με τα αγόρια.

Σε αυτό το σημείο θα μπορούσε να γίνουν κάποιες προτάσεις σχετικά με τη συνέχιση της δράσης για όποιον/α θα ενδιαφερθεί να ερευνήσει περισσότερο το θέμα των έμφυλων στάσεων στο νηπιαγωγείο. Θα μπορούσε να χωριστούν τα παιδιά σε ομάδες, όπως τα ίδια επιθυμούν (για να φανεί και έτσι αν υπάρχουν συγκεκριμένες επιλογές) και να παρατηρηθεί πώς το καθένα εκφράζεται μέσω της κούκλας του και τι χαρακτηριστικά αποδίδει στο φύλο της ή, όπως είναι χωρισμένα τα παιδιά σε ομάδες του ίδιου φύλου, να ερωτηθεί η καθεμιά, χωρίς η μια να ακούει τις απαντήσεις της άλλης, για το τι θα ήθελαν να πουν οι κούκλες τους στις κούκλες της άλλης ομάδας.

Επιπλέον κάποιος ερευνητής/τρια θα μπορούσε να προχωρήσει και σε άλλες δράσεις, όπως: κουκλοθεατρική παράσταση, μία με άνδρες πρωταγωνιστές, μία με γυναίκες και μία και με τα δύο φύλα ώστε να γίνουν αντικείμενο παρατήρησης οι αντιδράσεις των παιδιών σε κάθε περίπτωση. Θα μπορούσε η κούκλα τάξης να είναι π.χ. ένα κορίτσι με ποδοσφαιρικά ρούχα ή μια γυναίκα πιλότος ή ένας άνδρας νηπιαγωγός κ. λ π), ώστε να γίνει ορατό αν την προσεγγίζουν όλα τα παιδιά το ίδιο και με τον ίδιο τρόπο. Να εμπλουτιστεί η γωνιά της μεταμφίεσης με διάφορα αξεσουάρ «ανδρικά» και «γυναικεία», για να δούμε πώς και πότε θα τα

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

αναπαραστήσουν. Στη γωνιά του κουκλοθεάτρου να τοποθετηθούν κούκλες και των δύο φύλων και να γίνει δυνατή η παρατήρηση ποιες προτιμά το κάθε παιδί να παίζει και πώς τις αναπαριστά. Να παρουσιαστεί στα παιδιά μια κούκλα μαμάς ή μπαμπά με το παιδί της/του και να τους ζητηθεί να τις ζωντανέψουν. Να δοθούν δύο κούκλες (μια από κάθε φύλο) και διάφορα καρτελάκια με επαγγέλματα (π.χ. οδηγός τρακτέρ, κομμωτής/τρια, νηπιαγωγός, νοσοκόμος/α, αεροπόρος κλπ.), ώστε να δούμε πώς θα τα αντιστοιχίσουν. Και βέβαια να γίνει παρατήρηση στο κουκλόσπιτο (συστηματική, όχι για 1-2 μέρες) που θα αφορά τις επιλογές ρόλων και την αναπαράστασή τους. Η παρατήρηση σε αυτό το τελευταίο θα μπορούσε να έχει μη συμμετοχική μορφή. Δηλαδή ο/η ερευνητής/τρια να παρακολουθήσει και να καταγράψει τις συμπεριφορές και τις επιλογές, με βάση το φύλο, των νηπίων, αγοριών και κοριτσιών, χωρίς καμιά δική του/της παρέμβαση την ώρα του ελεύθερου παιχνιδιού και περισσότερο και κυρίως στη γωνιά του κουκλόσπιτου. Για καθεμιά από τις παραπάνω δράσεις θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί κάποιο φύλλο παρατήρησης, στο οποίο θα καταγράφονταν τόσο οι στάσεις των υποκειμένων όσο και τα ποσοστά συμμετοχής ή απόκλισης από τις δραστηριότητες.

6. Συμπεράσματα – Προτάσεις

Η εκπαίδευση είναι ένας πολύ σημαντικός θεσμός και γι' αυτό θα πρέπει να υποστηρίζει όλες τις θεμελιακές ανθρωπιστικές αξίες, αλλά και τις αρχές που διέπουν τα Συντάγματα όλων των δημοκρατικών κοινωνιών, όπως είναι οι αρχές της ισότητας και του σεβασμού. Το Νηπιαγωγείο, ως η πρωταρχική εκπαιδευτική βαθμίδα και ως αυτή που πρώτη απ' όλες αναλαμβάνει θεσμικά τον ρόλο της κοινωνικοποίησης, της μετάγγισης αξιών και της διαμόρφωσης στάσεων ζωής, οφείλει να αντεπεξέλθει με επιτυχία στους παραπάνω στόχους. Μέσα σε αυτό το γενικότερο πλαίσιο εντάσσεται

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

και η προσπάθεια αντιμετώπισης των στερεοτύπων ως προς τον ρόλο των φύλων. Λαμβάνοντας υπόψη ότι τα παιδιά προσχολικής ηλικίας έχουν ήδη διαμορφωμένες έμφυλες αντιλήψεις και συμπεριφορές, όταν μπαίνουν στο χώρο του νηπιαγωγείου, κυρίως από το οικογενειακό και το ευρύτερο κοινωνικό τους περιβάλλον, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι ο ρόλος αυτού του ίδιου, όπως και των προγραμμάτων σπουδών, αλλά και των εκπαιδευτικών, γίνεται πολυπλοκότερος και δυσκολότερος, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα οποιαδήποτε στερεότυπα και οι παρεπόμενες αρνητικές συνέπειες αυτών, οι οποίες στηρίζουν τελικά την ανισότητα.

Σε όλες τις φάσεις της παρούσας εργασίας, τόσο στο θεωρητικό της μέρος όσο και στο ερευνητικό της, αποδείχτηκε ότι, παρόλο που έχουν γίνει σημαντικά βήματα προόδου σε αυτόν τον τομέα –τα οποία βέβαια ακολουθούν τη γενικότερη πρόοδο που έχει συντελεστεί σε κοινωνικό, πολιτικό και παιδαγωγικό επίπεδο-, τα στερεότυπα και οι διακρίσεις παραμένουν αισθητά από την πολύ μικρή ηλικία των νηπίων ακόμη.

Ειδικότερα, στο ερευνητικό μέρος φάνηκε να επαληθεύονται σε σημαντικό βαθμό οι αρχικές υποθέσεις μέσα από τις απαντήσεις που προέκυψαν στα ερευνητικά ερωτήματα και να επιβεβαιώνεται ο σκοπός και οι στόχοι της έρευνας. Συγκεκριμένα αποδείχτηκε:

A) Η σαφώς μεγαλύτερη σχέση των κοριτσιών με τις κούκλες του κουκλόσπιτου

B) Η ενισχυμένη προτίμηση των νηπίων να παίζουν με κούκλες του ίδιου φύλου

Γ) Ο «στολισμός» μιας κούκλας από τα ίδια τα παιδιά ακολουθεί κατά κανόνα τα βασικά εξωτερικά χαρακτηριστικά του φύλου τους

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

Δ) Μια παράσταση κουκλοθεάτρου σε κάποιο ποσοστό κερδίζει σε απήχηση, όταν βασίζεται σε χαρακτήρες του ίδιου φύλου με τους θεατές του, και μάλιστα αυτό είναι σαφώς πιο αισθητό στα αγόρια απ' ό,τι στα κορίτσια

Ε) Η γωνιά του κουκλόσπιτου χρησιμοποιείται λιγότερο και με μικρότερη συχνότητα από τα αγόρια σε σχέση με τα κορίτσια και

Στ) Οι επιλογές ρόλων από τα ίδια τα παιδιά σε ένα μεγάλο βαθμό είναι επηρεασμένες από τα ήδη διαμορφωμένα στερεότυπα για το φύλο τους.

Στο σημείο αυτό θα ήταν καλό να επισημανθεί ένας περιορισμός ως προς γενική ισχύ των συμπερασμάτων που εξήχθησαν από τη μελέτη του ερωτηματολογίου. Ο περιορισμός αυτός έγκειται στο γεγονός ότι το δείγμα, το οποίο απαρτίζεται από 60 νηπιαγωγούς, είναι παρμένο από μία περιοχή και μόνο, την περιοχή της Λαμίας. Αν και από μόνο του αποτελεί το 80% των εκπαιδευτικών προσχολικής εκπαίδευσης της πόλης, θα ήταν χρήσιμο να ακολουθήσει μια αντίστοιχη έρευνα σε επίπεδο νομού ή εκπαιδευτικής περιφέρειας, ώστε να σταθεί δυνατό να καταδειχθούν και τα συμπεράσματα που θα προέκυπταν από αγροτικές περιοχές, μικρότερα ή μεγαλύτερα αστικά κέντρα.

Επειδή η μελέτη περίπτωσης διενεργήθηκε σε μικρό χρονικό διάστημα και στηρίχθηκε στην παρατήρηση μιας δραστηριότητας, θα ήταν καλό, προκειμένου να ενισχυθεί η αξιοπιστία των παραπάνω συμπερασμάτων, να διευρυνθεί τόσο η χρονική διάρκεια της παρατήρησης όσο και οι τεχνικές –συμμετοχικές ή μη συμμετοχικές- που θα χρησιμοποιηθούν, όπως έχει προταθεί στην ενότητα 5.2.

Για να αποφύγει το Νηπιαγωγείο την αναπαραγωγή των στερεοτύπων και των έμφυλων διακρίσεων και ανισοτήτων που αυτά επιφέρουν, θα πρέπει να ακολουθήσει διδακτικές πρακτικές που θα ευνοούν την επικοινωνία των δύο φύλων μεταξύ τους και άρα τη μεγαλύτερη κατανόηση και το σεβασμό μεταξύ τους.

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

Πρώτα απ' όλα θα πρέπει το διδακτικό και παιδαγωγικό υλικό, που είτε προτείνεται από τα προγράμματα σπουδών είτε επιλέγεται από τους/τις νηπιαγωγούς, να παρουσιάζει ενδιαφέρον και για τα δύο φύλα. Στόχος θα πρέπει να είναι τα παιδιά να επιλέγουν με βάση τα πραγματικά ενδιαφέροντά τους και όχι με βάση προκατασκευασμένες αντιλήψεις για πράγματα που «ταιριάζουν» ή «δεν ταιριάζουν» στο φύλο τους. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα θέσουν ασφαλέστερες βάσεις για τη μελλοντική ευτυχία τους. Εξάλλου, είναι γνωστό ότι τα παιδιά υιοθετούν συμπεριφορές, αντιλήψεις και αξιακό σύστημα μιμούμενα τους ρόλους που συναντούν μέσα στο διδακτικό υλικό τους.

Τα νηπιαγωγεία είναι ανάγκη να είναι εφοδιασμένα με κούκλες και των δύο φύλων, συγχρόνως όμως θα πρέπει να δίνεται μεγάλη προσοχή, τόσο κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού με την κούκλα όσο και κατά τη διάρκεια μιας πιθανής κατασκευής της, στο να αποφεύγονται οι οποιεσδήποτε στερεότυπες αναπαραστάσεις σχετικά με τα φύλα, όπως για παράδειγμα η αποκλειστική σύνδεση των κουκλών που αναπαριστούν κορίτσια με το νοικοκυριό, τη μητρότητα, τα βοηθητικά ή μικρότερων απαιτήσεων και δυνατοτήτων επαγγέλματα ή η σύνδεση των κουκλών με αγορίστικη μορφή με πιο δυναμικούς και ηγετικούς ρόλους, με πατριαρχικούς ρόλους ή με ασχολίες που απαιτούν ιδιαίτερα ανεπτυγμένες δεξιότητες και ευφυΐα. Ζητούμενο θα πρέπει ίσως να είναι να σπάσουν και τα στερεότυπα που συνδέονται με την εξωτερική εμφάνιση των δύο φύλων (τα μακριά μαλλιά για τα κορίτσια, τα κοντά για τα αγόρια/ το ροζ χρώμα για τα κορίτσια, το μπλε για τα αγόρια), που οδηγούν συχνά σε τυποποίηση της συμπεριφοράς ή ακόμα και σε περιπτώσεις *bulling* στη μετέπειτα ζωή τους με αφορμή την απόκλιση ίσως κάποιων από την συμβατικά κοινωνικά αποδεκτή εικόνα. Μια κούκλα, για παράδειγμα, στην οποία ένα αγόρι θα έχει μακριά

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις
μαλλιά, ή ένα κορίτσι θα είναι ντυμένο με ποδοσφαιρικά ρούχα, μπορεί να γίνει ένα πολύ πρόσφορο μέσο για αυτό το σκοπό.

Το ίδιο πρέπει να γίνει και με το κουκλοθέατρο. Εδώ, εκτός από την παρουσία κουκλών και των δύο φύλων, θα πρέπει να δίνεται μεγάλη προσοχή στις ιστορίες που θα δραματοποιούνται ως προς τους κοινωνικούς ρόλους των φύλων που αυτές οι ιστορίες προβάλλουν. Το ίδιο βέβαια ισχύει και για κάθε ανάγνωσμα που αξιοποιείται από τον/την εκπαιδευτικό. Επειδή είναι γνωστό σε όλους ότι τα παραδοσιακά βιβλία περιέχουν πολλά στερεότυπα, ανάμεσα στα οποία και αυτά του φύλου, θα πρέπει να γίνεται μια όλο και μεγαλύτερη επιλογή από τους/τις νηπιαγωγούς πιο σύγχρονων έργων, στα οποία οι συγγραφείς έχουν δώσει ιδιαίτερη βαρύτητα στην αποφυγή τους, και, όταν επιλέγονται παλαιότερα έργα (αφού και η επαφή με την κλασική λογοτεχνία έχει κι αυτή τη δική της αξία), θα μπορούσαν να δίνονται αντιστικτικά με τα πιο σύγχρονα και, μέσα από διαδικασίες σύγκρισης, αντίθεσης και αναλογίας, να τονίζονται οι διαχρονικές αξίες και να αντιμετωπίζονται κριτικά και αναθεωρητικά τα στερεότυπα.

Οι νηπιαγωγοί δεν θα πρέπει να λησμονούν ούτε στιγμή ότι και οι ίδιοι/ες έχουν μεγαλώσει σε ένα σεξιστικό περιβάλλον. Αυτό είναι αναγκαίο να τους/τις κάνει ιδιαίτερα προσεκτικούς/κές σε κάθε αλληλεπίδρασή τους με τους/τις μαθητές/τριές τους. Η χωροταξική διαμόρφωση της αίθουσας και των γωνιών δραστηριοτήτων και ο υλικοτεχνικός εξοπλισμός οφείλουν να ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα όλων των παιδιών, η γλωσσική επικοινωνία των δασκάλων με όλα τα εξωγλωσσικά και παραγλωσσικά χαρακτηριστικά της πρέπει να δείχνει απαλλαγμένη από στερεότυπες αντιλήψεις, όπως και η διαφοροποίηση στους χαρακτηρισμούς σχετικά με τα κορίτσια και τα αγόρια (για παράδειγμα, ήσυχο ή προσεκτικό για το κορίτσι και ανυπάκουο ή δραστήριο για το αγόρι). Ζητούμενο είναι να παρακινούνται τα νήπια

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

από τους/τις εκπαιδευτικούς σε ενασχόληση με διαφορετικά είδη παιχνιδιών και δραστηριοτήτων, στα οποία δεν θα εμπλέκεται ο παράγοντας της διάκρισης του φύλου, με πιο χαρακτηριστική ίσως την τακτοποίηση της τάξης μετά από κάποια δραστηριότητα που δεν θα πρέπει να «βαραίνει» μόνο ή κυρίως τα κορίτσια. Αντίθετα, ειδικά τα κορίτσια, είναι καλό να ενθαρρύνονται να ασχολούνται με δραστηριότητες που ίσως δεν θα επέλεγαν μόνα τους και που ίσως θεωρούνται πιο «αντρικές», όπως οι κατασκευές, ώστε και να ανακαλύψουν άλλους δρόμους και ρόλους και να καλλιεργήσουν την αυτοπεποίθησή τους και συγχρόνως να αποφεύγουν τις ομαδοποιήσεις των παιδιών με βάση το κριτήριο του φύλου και τη διαμόρφωση ανταγωνιστικών παιχνιδιών ανάμεσα στα δύο φύλα.

Λαμβάνοντας υπόψη δύο παραμέτρους, πρώτον ότι τα παιδιά έρχονται στο νηπιαγωγείο με προδιαμορφωμένες στάσεις και συμπεριφορές ως προς το φύλο, κυρίως από το περιβάλλον της οικογένειας, και δεύτερον ότι σύμφωνα με τις πιο σύγχρονες παιδαγωγικές αντιλήψεις είναι αναγκαία η γονεϊκή εμπλοκή στην εκπαιδευτική διαδικασία, προκειμένου να επιτευχθεί αποτελεσματικότερα η νοητική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού, θα μπορούσαν οι νηπιαγωγοί να αναπτύξουν δράσεις, στις οποίες θα εμπλέξουν και τους γονείς, γύρω από τα θέματα στερεοτύπων ως προς τον ρόλο των φύλων. Με αυτή τη στενή συνεργασία μεταξύ των δύο κύριων φορέων κοινωνικοποίησης ενός ανθρώπου νηπιακής ηλικίας είναι δυνατόν να διαμορφωθούν στάσεις, που θα στηρίζουν την ισότιμη αντιμετώπιση αγοριών και κοριτσιών, και αντιλήψεις που θα κινούνται στα πλαίσια της ίσης αντιμετώπισης όλων των ανθρώπων.

Ο κόσμος μας έχει ανάγκη από ανθρώπους που θα αντιμετωπίζουν τους άλλους και θα αντιμετωπίζονται από αυτούς με τρόπους που θα βασίζονται στις αρχές της ισότητας, της δημοκρατίας και του αλληλοσεβασμού. Έχει ανάγκη από

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

ανθρώπους που θα έχουν το σθένος να κυνηγήσουν τα όνειρα τους, όποια κι αν είναι αυτά, ανεξάρτητα από τη γνώμη που μπορεί να έχει η κοινωνία για το αν τους ταιριάζουν ή τους αξίζουν. Έχει ανάγκη από ανθρώπους που θα διεκδικούν την ελευθερία και θα αναγνωρίζουν και στον άλλο την ελευθερία να ορίζει τον εαυτό του, όπως θέλει. Η εκπαίδευση και ειδικότερα το νηπιαγωγείο έχει και ένα από τα μερίδια ευθύνης για αυτό και τις δυνατότητες να αντιμετωπίσει από νωρίς στερεότυπα, όπως αυτά που σχετίζονται με τις έμφυλες στάσεις και συμπεριφορές, διακρίσεις, ρατσιστικές στάσεις, ανισότητες. Ένας από τους τρόπους που έχει στη διάθεσή του για την επίτευξη των παραπάνω στόχων είναι και η κούκλα και το κουκλοθέατρο, καθώς αποτελούν ενδείκτες διαμορφωμένων αντιλήψεων από τη μια και μέσα για την αντιμετώπιση της έλλειψης ορθότητάς τους από την άλλη.

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

Γ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αθανασίου Λεωνίδα, Μέθοδοι και τεχνικές έρευνας στις επιστήμες της αγωγής Ποσοτικές και ποιοτικές προσεγγίσεις, Τυπογραφείο Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Ιωάννινα 1997

Αλεξανδρίδου Ελένη, *Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου και οι προτιμήσεις των παιδιών*, Πτυχιακή εργασία, Ιούνιος 2011, σελίδα 31

Αλεξανδρίδου Ελένη, Μαγουλιώτης Απόστολος, *Κούκλες και η θέση τους στο χώρο εκπαίδευσης του νηπιαγωγείου*, Πανελλήνιο συνέδριο με διεθνή συμμετοχή 11 έως 13 Μαΐου 2012, *Η ποιότητα στην εκπαίδευση: Τάσεις και Προοπτικές*, Πρακτικά συνεδρίου Α' τόμος, Αθήνα 2012

Αλμπανίδης Ευάγγελος, *Ηθική & Ηθική Ανάπτυξη*, διαφάνειες 8-18

<https://eclass.duth.gr/modules/document/file.php/.../Lecture5.%20Ethics.%20ppt.ppt> , Σάββατο, 7/4/2018 2:11 μ.μ.

Αργυριάδη Μαρία, *Η κούκλα από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα*, εκδόσεις Λούση Μπρατζιώτη, 2η έκδοση, Αθήνα 1991

Βασάλα Παρασκευή, *Μέθοδος project και συμμετοχικές διδακτικές τεχνικές στην εκπαίδευση (e-book.PDF)*, ISBN: 978-618-80751-2-2, Αθήνα: Ιδίας, 2015

Βίτσου Μαγδαληνή, Αναστασία Αγτζίδου, *Personadolls: Ο αντισταθμιστικός ρόλος τους κατά των διακρίσεων* <http://www.ece.uth.gr/main/sites/default/files/FINAL%20SELIDES%20275-282.pdf> Πέμπτη, 5/4/2018 11:57 μ.μ.

Γωνίδα Ελευθερία, *Εξελικτική Ψυχολογία: Κοινωνικο-γνωστική ανάπτυξη Ενότητα 10 Ανάπτυξη της Ηθικής Σκέψης* <https://opencourses.auth.gr/modules/document/file.php/OCRS278/%CE%A0%CE%B1%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B9%CE%AC%CF%8>

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

[3%CE%B5%CE%B9%CF%82%20%CE%9C%CE%B1%CE%B8%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82/10.%20%CE%91%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%B7%CE%B8%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82%20%CF%83%CE%BA%CE%AD%CF%88%CE%B7%CF%82.pdf](#) Τετάρτη, 4/4/2018, 6.57 μμ

Δεληγιάννη Β., Ζιώγου Σ., *Φύλο και σχολική πράξη Συλλογή εισηγήσεων*, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 1997

Δεληγιάννη Β., Ζιώγου Σ., *Εκπαίδευση και φύλο Ιστορική διάσταση και σύγχρονος προβληματισμός*, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1999

Δήμιζα Σταματίνα, *Δημοκρατική εκπαίδευση Οι απόψεις και οι εκπαιδευτικές πρακτικές των νηπιαγωγών. Μια εμπειρική έρευνα για τις δημοκρατικές αξίες σε νηπιαγωγεία της Αττικής*, Διδακτορική διατριβή, Σχολή ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών Τμήμα επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα 2014

<http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/34908#page/1/mode/2up> 25/6/2018 3.36 μμ

Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο, ΕΡΤ ειδήσεις, *Παιδικά παιχνίδια – Πώς αναπαράγουν τα στερεότυπα των φύλων*, <http://www.ert.gr/eidiseis/pedika-pechnidia-pos-anaparagoun-ta-stereotipa-ton-filon/>, Σάββατο 7/4/2018 1:13 π.μ.

Θεριανός Κώστας, *Να πόσοι είναι οι εκπαιδευτικοί στην Ελλάδα με αριθμούς*, <http://www.alfavita.gr/arthra/%CE%BD%CE%B1-%CF%80%CF%8C%CF%83%CE%BF%CE%B9-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CE%B9-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%AF->

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

[%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-](#)

[%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1-%CE%BC%CE%B5-](#)

[%CE%B1%CF%81%CE%B9%CE%B8%CE%BC%CE%BF%CF%8D%CF%82](#)

Κατή Δήμητρα, *Νοημοσύνη και φύλο ο σεξισμός στις επιστημονικές ιδέες για τις γνωστικές ικανότητες*, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα 1990

Κογκίδου Δήμητρα, *Τα παιχνίδια των παιδιών: Περισσότερο έμφυλα από ποτέ*,

<http://tvxs.gr/news/egrapsan-eipan/ta-paixnidia-ton-paidion-perissotero-emfyla-apo-pote>, Σάββατο 7/4/2018 12:37 π.μ.

Κοτρωνίδου Ιωάννα, *Παιδαγωγικές πρακτικές και ταυτότητες φύλου στο Νηπιαγωγείο*, 2012

http://www.elliepek.gr/documents/60_synedrio_eisigiseis/66_kotronidou_iwanna.pdf

Πέμπτη, 5/4/2018 12:06 π.μ.

Κουλαξίζη Χριστίνα, *Μέθοδοι έρευνας σε δημοσιευμένα άρθρα του περιοδικού The International Information and Library Review κατά τα έτη 2005-2010*, Πτυχιακή εργασία, Αλεξάνδρειο Εκπαιδευτικό Τεχνολογικό ίδρυμα Θεσσαλονίκης, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης, Σίνδος 2014

http://index.lib.teithe.gr:8080/bitstream/handle/10184/6480/Koulaksizi_Christina.pdf?sequence=3 25/6/2018 2.45 μμ

Κωστούλας Κωνσταντίνος, *Έμφυλη Ταυτότητα: Μια Κοινωνιολογική Προσέγγιση*, 2017

<http://socialpolicy.gr/2017/10/%CE%AD%CE%BC%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B7->

[%CF%84%CE%B1%CF%85%CF%84%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE](#)

[%B1-%CE%BC%CE%B9%CE%B1-](#)

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

[%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE.html](#) Λαμία, 4/4/2018,

3.58 μμ

Λακασάς Απόστολος, *Μειοψηφία οι καθηγήτριες στα ΑΕΙ*, 2018
<http://www.kathimerini.gr/952415/article/epikairothta/ellada/meiomyhfa-oi-ka8ghghtries-sta-aei> , Τετάρτη, 4/4/2018, 9:05 μ.μ.

Μαγουλιώτης Απόστολος, Αλεξανδρίδου Ελένη, *Η εμφύχωση των παιδιών και οι προτιμήσεις των μικρών παιδιών στο χώρο του νηπιαγωγείου*, Συλλογικό έργο, Κουκλοθέατρο το θέατρο της εμφύχωσης Διεπιστημονικές αναγνώσεις καλλιτεχνικές συναντήσεις, Εκδόσεις Αιγόκερως, 2012

Μαγουλιώτης Απόστολος, *Ιστορία κουκλοθέατρου (του χθες)*, Πανεπιστημιακές σημειώσεις I, Βόλος 1999

Μαγουλιώτης Απόστολος, *Κατασκευές για κολλάζ - αρχιτεκτονική θέατρο: Δραματοποίηση, Θέατρο αντικειμένων, Θέατρο σκιών και κουκλοθέατρο*, Εκδόσεις Gutenberg, Τόμος Β', Αθήνα 1989

Μαγουλιώτης Απόστολος, *Κούκλες στην κοινωνία, στις τέχνες, στην εκπαίδευση*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος 2015

Μαγουλιώτης Απόστολος, *Κουκλοθέατρο I Πως στήνεται ένα έργο (Τρόποι-είδη-πατρόν)*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1994

Μαγουλιώτης Απόστολος, *Το κουκλοθέατρο σήμερα*, Πανεπιστημιακές σημειώσεις II, Βόλος 1999

Μαγουλιώτης Απόστολος, *Το κουκλοθέατρο στην εκπαίδευση*, Πρακτικά ημερίδας με τίτλο: Θεατρική Τέχνη και Παιδί – Προοπτικές της Θεατρικής Παιδείας στο Σχολείο, Πανεπιστήμιο Αθηνών Τμήμα Θεατρικών Σπουδών, Αθήνα 1996

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

Μαραγκουδάκη Ελένη, *Εκπαίδευση και διάκριση των φύλων Παιδικά αναγνώσματα στο νηπιαγωγείο*, Εκδόσεις Οδυσσέας Αθήνα 2000, Γ' έκδοση

Μπακόλα Μαρία, Μανώλη Έφη, *Οι κούκλες στην αρχαία Ελλάδα Η Στον μαγικό κόσμο της πλαγγόνας*, <https://www.slideshare.net/vanpap/ss-69428464> Πέμπτη, 5/4/2018 10:05 μ.μ.

Μπαμπλέκου Ζωή, *Η ανάπτυξη της ικανότητας διάκρισης του φύλου και των στερεοτύπων προτιμήσεων στα παιδιά προσχολικής ηλικίας*, Φύλο και σχολική πράξη Συλλογή εισηγήσεων, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1997

Πανεπιστήμιο Κύπρου Πανεπιστημιακό Κέντρο Ερευνών Πεδίου, <http://www.ucy.ac.cy/pakepe/el/research-services/research-kind> Πέμπτη 14/6/2018 8.30 μ.μ.

Παπαδοπούλου Αικατερίνη, *Ο Όμορφος και ο Άσχημος Άνθρωπος στις Ζωγραφιές Παιδιών Νηπιακής και Πρώτης Σχολικής Ηλικίας. Ταυτότητες, Στερεότυπα κι Κοινωνικές Αναπαραστάσεις*, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας Παιδαγωγική Σχολή Τμήμα Νηπιαγωγών, Θεσσαλονίκη, Φεβρουάριος 2017 <https://dspace.uowm.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/506/Papadopoulou%20Aikaterini.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Πέμπτη 14/6/2018 8.29 μ.μ.

Παπαρούση Μαρία, *Πανεπιστημιακές σημειώσεις του μαθήματος: Έμφυλες ιδεολογίες, ταυτότητες και λογοτεχνία*, 2017

Παρασκευοπούλου-Κόλλια Ευφροσύνη-Άλκηστη, «Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις», *Open Education – The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology Volume 4*, Number 1, 2008

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/openjournal/article/view/9726/9872>

25/6/2018 3.08 μμ

Παρασκευόπουλος Ιωάννης, Μπεζεβέγκης Ηλίας, Γιαννίτσας Νικόλαος, Καραθανάση Αρετή, *Διαφυλικές σχέσεις Εισηγήσεις στο Σεμινάριο κατάρτισης εκπαιδευτικών – στελεχών σε θέματα σεξουαλικής αγωγής και ισότητας των φύλων*, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1995

Πλάτων, *Νόμοι*, Μετάφραση Γιώργος Κουσούνελος, Εκδόσεις Κάκτος, Τόμος 4, Αθήνα 1992

Πλάτων, *Πολιτεία*, Μετάφραση Δ. Γ. Κολοκοντές, Ζωή Γκρουμούτη, Εκδόσεις Κάκτος, Τόμος 4, Αθήνα 1992

Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, Αναθεωρημένη έκδοση, Αθήνα 2014

Σταματάκος Ιωάννης, *Λεξικό αρχαίας ελληνικής γλώσσας*, «Βιβλιοπρομηθευτική» Ι. Σιδηροφάγης & Σια Ο.Ε., Αθήνα, 1994

Φρειδερίκου Αλεξάνδρα, *«Η Τζένη πίσω από το τζάμι» Αναπαραστάσεις των φύλων στα εγχειρίδια γλωσσικής διδασκαλίας του δημοτικού σχολείου*, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1995

Χατζηαργυρίου Τριαντάφυλλος, *Οι έμφυλες σχέσεις στη σχολική τάξη μέσα από τη γλώσσα*, Μυτιλήνη 2005,

www1.aegean.gr/social.../canakis/XATZHARGYRIOY%20-%20MA%20Thesis.doc

Πέμπτη, 5/4/2018 12:59 π.μ.

Χατζοπούλου Κατιφένια, *Το κουκλοθέατρο ως μέσο αγωγής και μάθησης*, Πτυχιακή εργασία, Βόλος 1999

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Στο παράρτημα παρουσιάζονται με σειρά: το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε για την διεξαγωγή της ποσοτικής έρευνας και οι φωτογραφίες από τις κούκλες που έφτιαζαν τα παιδιά κατά τη διάρκεια της ποιοτικής έρευνας στο νηπιαγωγείο.

1. Ερωτηματολόγιο

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Π.Τ.Π.Ε.

Ακαδημαϊκό Έτος: 2017-18

Στα πλαίσια πραγματοποίησης της πτυχιακής μου εργασίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και σε συνεργασία με τον καθηγητή Α. Μαγουλιώτη, διεξάγουμε έρευνα με θέμα «Η κούκλα και το φύλο στο νηπιαγωγείο». Για το λόγο αυτό θα επιθυμούσαμε να αφιερώσετε λίγο από το χρόνο σας για την συμπλήρωση του παρακάτω ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο αυτό είναι ανώνυμο, οι απαντήσεις σας θα παραμείνουν εμπιστευτικές και θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης. Ευχαριστώ για το χρόνο σας!

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1. Φύλο: Άντρας ☐ Γυναίκα ☐

2. Χρησιμοποιείτε την κούκλα ως μέσο διδασκαλίας στο νηπιαγωγείο;

α. Ποτέ ☐ β. Σπάνια ☐ γ. Μερικές φορές ☐ δ. Συχνά ☐ ε. Πάντα ☐

3. Ποια από τα παρακάτω είδη κούκλας χρησιμοποιούνται από τα αγόρια και ποια από τα κορίτσια;

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

Αγόρια Κορίτσια

α. Κούκλα τάξης	☐	☐
β. Κουκλόσπιτου	☐	☐
γ. Μαρότα	☐	☐
δ. Μαριονέτα	☐	☐
ε. Γαντόκουκλα	☐	☐
στ. Δακτυλόκουκλα	☐	☐
ζ. Μάπετ	☐	☐
η. Κούκλα αντικείμενο	☐	☐

4. Πιστεύετε ότι η κούκλα βοηθά τα παιδιά στις προσεγγίσεις διαφόρων θεμάτων; Πόσο τα αγόρια και πόσο τα κορίτσια;

Κορίτσια:

α. Ποτέ ☐ β. Σπάνια ☐ γ. Μερικές φορές ☐ δ. Συχνά ☐ ε. Πάντα ☐

Αγόρια:

α. Ποτέ ☐ β. Σπάνια ☐ γ. Μερικές φορές ☐ δ. Συχνά ☐ ε. Πάντα ☐

5. Πιστεύετε ότι η χρήση της κούκλας βοηθά στην καλλιέργεια της επικοινωνίας μεταξύ αγοριών-κοριτσιών;

α. Ποτέ ☐ β. Σπάνια ☐ γ. Μερικές φορές ☐ δ. Συχνά ☐ ε. Πάντα ☐

6. Με τι φύλο κούκλας προτιμούν τα παιδιά να παίζουν στο νηπιαγωγείο;

ΑγόριαΚορίτσια

Αρσενικό φύλο κούκλας	☐	☐
Θηλυκό φύλο κούκλας	☐	☐
Ουδέτερο φύλο κούκλας	☐	☐

7. Στην κατασκευή της κούκλας, τι χαρακτηριστικά βάζουν τα αγόρια και τι τα κορίτσια;

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

Αγόρια:.....
.....
.....

Κορίτσια:.....
.....
.....

8α. Στην παρακολούθηση μιας κουκλοθεατρικής παράστασης παρατηρείτε το ίδιο ενδιαφέρον κι από τα δύο φύλα;

α. ΝΑΙ ☐

β. ΟΧΙ ☐

8β. Αν ΟΧΙ, από ποιο φύλο παιδιού εντοπίζετε μεγαλύτερο ενδιαφέρον;

.....
.....
.....

9. Θεωρείτε ότι τα αγόρια προτιμούν κυρίως να βλέπουν παραστάσεις που πρωταγωνιστούν ήρωες του ίδιου φύλου;

α. Ποτέ ☐

β. Σπάνια ☐

γ. Μερικές φορές ☐

δ. Συχνά ☐

ε. Πάντα ☐

10. Θεωρείτε ότι τα κορίτσια προτιμούν κυρίως να βλέπουν παραστάσεις που πρωταγωνιστούν ήρωες του ίδιου φύλου;

α. Ποτέ ☐

β. Σπάνια ☐

γ. Μερικές φορές ☐

δ. Συχνά ☐

ε. Πάντα ☐

11. Σε ποιο βαθμό χρησιμοποιείται η γωνιά του κουκλόσπιτου από τα κορίτσια;

α. Ποτέ ☐

β. Σπάνια ☐

γ. Μερικές φορές ☐

δ. Συχνά ☐

ε. Πάντα ☐

12. Σε ποιο βαθμό χρησιμοποιείται η γωνιά του κουκλόσπιτου από τα αγόρια;

α. Ποτέ ☐

β. Σπάνια ☐

γ. Μερικές φορές ☐

δ. Συχνά ☐

ε. Πάντα ☐

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

13. Παρατηρείτε στο κουκλόσπιτο συγκεκριμένες επιλογές ρόλων ανάλογα με το φύλο των παιδιών; (π.χ. μαμά, μπαμπάς, γιοί, κόρες, ζώα κλπ.)

.....

.....

.....

.....

.....

14. Έχετε χρησιμοποιήσει ποτέ ως μέσο διδασκαλίας την κούκλα τάξης;

α. ΝΑΙ ☐

β. ΟΧΙ ☐

15α. Αν αποφασίζατε να φέρετε στα παιδιά μια κούκλα τάξης, θα σας προβλημάτιζε η επιλογή φύλου της κούκλας;

α. ΝΑΙ ☐

β. ΟΧΙ ☐

15β. Αν ΝΑΙ, γιατί;

.....

.....

.....

.....

.....

Σας ευχαριστούμε θερμά για τη συμμετοχή σας

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

2. Κούκλες που κατασκεύασαν τα παιδιά

2.1 Κούκλες αγοριών

(6 αγόρια: 5 νήπια, 1 προνήπιο)

2.2. Κούκλες κοριτσιών:

(6 κορίτσια: 4 νήπια, 2 προνήπια)

Η κούκλα στο χώρο του νηπιαγωγείου: έμφυλες αντιλήψεις, συμπεριφορές και προτιμήσεις

